

TEXTOS ORIGINALS EN CATALÀ

PICASSO, 1905-1906 DE L'ÈPOCA ROSA ALS OCRES DE GÓSOL

El text "Picasso 1905-1906" és un treball de recerca que ha estat desenvolupat pel Departament de Història de l'Art de la Universitat de València. Aquest treball està destinat a proporcionar una visió crítica i detallada de l'obra de Picasso durant aquest període crucial de la seva vida. El text està dividit en capítols que analitzen les seves obres més importants, les influències que va experimentar i el context social i artístic de l'època. A més, s'inclouen reproduccions de diverses obres i una bibliografia extensa per facilitar la lectura i la recerca posterior.

El text "Picasso 1905-1906" és un treball de recerca que ha estat desenvolupat pel Departament de Història de l'Art de la Universitat de València. Aquest treball està destinat a proporcionar una visió crítica i detallada de l'obra de Picasso durant aquest període crucial de la seva vida. El text està dividit en capítols que analitzen les seves obres més importants, les influències que va experimentar i el context social i artístic de l'època. A més, s'inclouen reproduccions de diverses obres i una bibliografia extensa per facilitar la lectura i la recerca posterior.

El text "Picasso 1905-1906" és un treball de recerca que ha estat desenvolupat pel Departament de Història de l'Art de la Universitat de València. Aquest treball està destinat a proporcionar una visió crítica i detallada de l'obra de Picasso durant aquest període crucial de la seva vida. El text està dividit en capítols que analitzen les seves obres més importants, les influències que va experimentar i el context social i artístic de l'època. A més, s'inclouen reproduccions de diverses obres i una bibliografia extensa per facilitar la lectura i la recerca posterior.

El text "Picasso 1905-1906" és un treball de recerca que ha estat desenvolupat pel Departament de Història de l'Art de la Universitat de València. Aquest treball està destinat a proporcionar una visió crítica i detallada de l'obra de Picasso durant aquest període crucial de la seva vida. El text està dividit en capítols que analitzen les seves obres més importants, les influències que va experimentar i el context social i artístic de l'època. A més, s'inclouen reproduccions de diverses obres i una bibliografia extensa per facilitar la lectura i la recerca posterior.

EDITORIAL

Els Jocs Olímpics de Barcelona han contribuït a difondre imatges i símbols de la realitat catalana. La complexa realitat lingüística, cultural i política de Catalunya es va traduir en un conjunt de formes expressives que no era fàcil interpretar. Molts observadors van poder descobrir que l'espanyol no és la llengua pròpia de Catalunya. La llengua catalana era utilitzada sovint com a primera llengua informativa als esdeveniments esportius i culturals, durant els Jocs, al costat de l'espanyol, l'anglès i el francès. Altres signes eren més difícils d'interpretar. El rei d'Espanya era rebut a l'estadi amb un himne, "Els Segadors", que precedia l'himne oficial de l'Estat espanyol. "Els Segadors" és l'himne nacional de Catalunya i era interpretat com a reconei-

xement, per part de la monarquia espanyola, del particular estatut polític de Catalunya. Els visitants podien comprovar que no era la bandera espanyola la que omplia els carrers de Barcelona, ni la que espontàniament mostrava el públic a les competicions esportives. La bandera més fervorosament exposada era la bandera catalana, símbol del patriotisme català i no del patriotisme espanyol. Tot i que encara no està reconegut el Comitè Olímpic de Catalunya i que els atletes catalans formaven part de la delegació espanyola, molts d'ells es distingien portant una discreta bandera catalana. Les cerimònies inicial i final dels Jocs no van ser manifestacions culturals espanyoles sinó una hàbil composició d'elements catalans i espanyols, perfectament diferenciats, i en unes proporcions que

corresponen a la multiculturalitat actual de Catalunya.

Les imatges dels Jocs Olímpics de Barcelona es poden considerar una sèrie de fotografies polítiques molt precises de la situació de Catalunya l'any 1992. La complexa arquitectura institucional catalana s'hi expressa amb fidelitat. Seria bo que els observadors llunyans entenguessin que la vitalitat de la societat catalana anirà modificant el perfil de les institucions polítiques i que les fotografies del 1992 potser no seran vàlides en el futur, en el sentit que la identitat catalana pot aconseguir altres articulacions amb l'Estat espanyol en el context europeu. Les evolucions possibles exclouen qualsevol procés polític que no respecti les normes democràtiques. Ningú no vol cap evolució que generés una violència com la que

Sèrbia ha desplegat contra les nacions veïnes. Es pot imaginar perfectament un escenari de futur diferent del que ha caracteritzat l'evolució de Iugoslàvia. El cas de Catalunya, a Europa, està provant que l'afirmació política de la nació catalana contribueix a l'estabilitat i a la governabilitat. La raó és evident. La democràcia no es pot reduir al reconeixement dels drets humans individuals. La democràcia ha de garantir els drets dels pobles i la creació d'estructures polítiques que fomentin el desplegament de les identitats culturals. La consolidació de la personalitat política catalana, amb estructures diferents de les actuals, serà un progrés cap a l'estabilitat i la pau al sud d'Europa.

Fèlix Martí

ART

PICASSO, 1905-1906 DE L'ÈPOCA ROSA ALS OCRES DE GÓSOL

L'exposició "Picasso, 1905-1906" ha permès prolongar, tot i que temporalment, les col·leccions permanents del Museu Picasso barceloní. Es tractava, en efecte, de recopilar el treball immediatament posterior a la partida de Picasso de Catalunya, l'abril de 1904, a les acaballes de l'època blava. A través d'aquesta exposició ha estat possible adonar-se de fins a quin punt l'artista tenia les seves arrels en els medis artístics catalans de finals de segle. I també, al mateix temps, capir l'efervescència artística parisina i els seus contactes, amb tot el que havia de convertir-se en les avantguardes de la cultura europea, que l'inciten i l'estimulen per emprendre la recerca tenaç i sense fre d'una pintura nova i innovadora que l'havien de conduir a un canvi rotund en el seu llenguatge artístic.

Els canvis estilístics, iconogràfics i temàtics que se succeeixen al llarg d'aquests anys (de finals de 1904 i tardor de 1905) són profundament analitzats al llarg de l'exposició. La coherència i la fluïdesa de la tran-

sició entre l'època blava i l'època rosa queda palesa en una sèrie d'obres en què desenvolupa diversos subjectes que arribaran al punt culminant durant aquest any. Un dels temes que durant l'any 1905 es desenvoluparan millor són els grups familiars que ja tingueren una bona presència en les maternitats de l'època blava. També destaca el tractament que dona al cos de la dona -físicament decrepita i encongida i, simbòlicament, angoixada per la duresa de la vida-, que es redreça cap a finals de 1904, conscient i complaguda en la cura del seu cos, davant d'un company que la contempla amb una profunda malenconia.

D'altra banda, el manierisme de formes característic del període blau va fonent-se paulatinament cap a unes formes molt dibuixades que desembocaran en les suaus i etèries figures de l'època rosa.

Els grups familiars emmarcats en escenaris circenses acaparen el centre de la composició al llarg de 1905. Acròbates, arlequins i saltimbanquis absorbeixen l'atenció de l'artista, el

qual persegueix la consecució d'una gran pintura, centrada en el tema d'una família de saltimbanquis. Aquesta pintura, la versió definitiva de la qual serà *La família de saltimbanquis*, de la Cheter Dale Collection de la National Gallery de Washington, no va figurar en l'exposició ja que per una disposició del donant no va poder abandonar aquesta institució museística.

Ara bé, al voltant d'aquesta idea, l'artista desenvolupa una extensa i copiosa producció, en què una nova simbologia envolta la seva obra: un cosmos més impersonal, en el qual resulta fàcil detectar emocions i en què la marginació i desampar de l'època blava donen pas a una subtil i malencònica sensació d'incomunicació i aïllament, patent en les confrontacions d'arlequins que aparellats o en grups mostren les seves formes ambigües delicadament dibuixades. Obres com *Família d'arlequí amb mono*, *Acròbata* i *Jove arlequí* mostren fins a quin punt la producció que gira entorn d'aquesta idea és fecunda i elaborada ja que, com afirma

Alfred Barr a *Picasso. Fifty Years of His Art*, "les obres mestres no resulten ser sempre tan aconseguides com les obres més petites i menys ambicioses".

Un dels encerts principals d'aquesta exposició és el de presentar conjuntament les dues obres més significatives realitzades durant el període que passà a Holanda, l'estiu de 1905, al petit poble de Schoorl. Es tracta de *Les tres holandeses* i *La bella holandesa* en què es produeix un canvi radical en la concepció de les formes exuberants i en el tractament d'uns colors nítids i definits.

L'estiu de 1906, Picasso inicià el gir cap a la modernitat que aniria a raure en una de les obres mítiques de la història de l'art del nostre segle: *Les demoiselles d'Avignon*. El que és realment sorprenent és que aquest canvi es produeix quan Picasso entra de nou en contacte amb Catalunya durant la seva estada a Gósol, l'estiu de 1906. L'adquisició d'un important lot de pintures per part d'Ambroise Vollard, permeten a Picasso i a Fernande Olivier passar una part de

l'estiu en aquest poblet del pre-Pirineu català, a la comarca del Berguedà, durant el qual afluïx tot el bagatge absorbit durant l'hivern anterior.

La mirada retrospectiva cap al món antic —que suposava l'aparició d'una temàtica i un estil clàssic que dominen l'obra de l'artista durant l'hivern de 1906—, i molt especialment la lectura d'Ingres que ja havia realitzat a París, genera en aquell moment gosolà unes figures arcaïtzants en què s'intensifica la volumetria de les formes tal com succeeix amb el quadre *Dos germans*.

D'altra banda, la sobrietat del paisatge de tonalitats ocres accentua la tendència a la monocromia i s'adapta amb absoluta naturalitat a l'es-

quematzació del traç i simplificació de les formes que l'artista inicia tot cercant un nou llenguatge plàstic. Gósol no proporciona únicament a Picasso l'assossegament per a digerir i desenvolupar tot el que havia après anteriorment, sinó que el poble, el paisatge i els seus habitants es converteixen en el centre de diverses de les seves composicions del moment, en una sèrie de pintures i dibuixos en què l'atmosfera del poble queda fidelment reflectida. Així, en llenços com *Dona dels pans*, *Jove de Gósol*, *Pastor amb cistell*, i en tot a una sèrie de natures mortes en què es recullen objectes d'ús quotidià que posen de manifest la vinculació de l'artista amb el seu entorn immediat. *La dona que es renta* és un dels te-

mes que pel tractament exhaustiu al qual se sotmet aconsegueix categoria de subgènere durant aquest estiu de Gósol. Fernand, nua o vestida, en contemplar-se davant del mirall, pentinar-se o rentar-se, és objecte de nombroses composicions. Aquesta anàlisi intensa de la figura de la seva companya apareix compendiada en el llenç *L'Harem*, en què Picasso estableix un diàleg entre el classicisme d'Ingres, concretament amb *Le bain turc*, i les formes arcaïtzants de l'escultura ibèrica, la lectura de la qual el conduiran a unes noves concepcions estètiques. Un examen amb deteniment d'aquesta pintura ens fa pensar en una obra de transició, el desenllaç de la qual l'entroncarà amb *Les Demoiselles d'Avignon*, de

qui s'erigeix en clar precedent. El que és evident, com afirma Pierre Daix, és que Gósol suposa en l'obra de Picasso l'inici del "gran gir" que es consolidaria la propera tardor a París.

El punt final de l'exposició resta marcat pel moment en què Picasso ja apunta que la lliçó extreta del primitivisme convulsionarà les seves estructures pictòriques i l'aproparan a la recerca d'uns nous paràmetres artístics, tal com s'evidencia a *El pentinat*, *Nu sobre fons vermell* i *Autorretrat amb paleta*, tots ells realitzats a París, a la seva tornada de Gósol. Corria la tardor de 1906.

M. Teresa Ocaña Gomà

DOSSIER

CATALUNYA: NOU MAPA DE CARRETERES

El mapa de les carreteres i autopistes en servei a Catalunya ha millorat substancialment en els últims deu anys. No solament se n'han eixamplat i adreçat molts trams defectuosos o insuficients, sinó que se n'han creat de nous en quantitat molt notable. El volum de l'obra viària feta en deu anys a Catalunya deu ser molt superior al que s'hi havia construït durant els quaranta anys anteriors. Però l'aspecte més innovador d'aquestes obres —majoritàriament atribuïbles al ministeri d'Obres Públiques i a la Generalitat de Catalunya— és que s'han adaptat a una planificació establerta pel Parlament català. Ara hi ha un mapa oficial de carreteres que trenca l'esquema radial anterior i, essencialment, recupera el disseny quadriculat que en temps de la Generalitat de la Segona República ja es va planificar. El pla que es va fent realitat assegura que totes les poblacions de Catalunya tinguin comunicació viària amb una ciutat o vila potent, de més de 10.000 habitants, a menys de tres quarts de viatge amb cotxe.

Fa deu anys, Catalunya tenia tres autopistes radials des de Barcelona: a Mataró (A-19), a Granollers (A-17) i a Terrassa (A-18), respectivament; i dues autopistes més que enllaçaven amb les de més enllà del Principat: la A-7, de la frontera francesa al País Valencià —que passa per Girona i Tarragona—, i la A-2, de Barcelona a Saragossa, que passa per Lleida.

Com a cas curiós, un bon tram de la A-2 coincideix amb un de la A-7, des del Papiol a la Bisbal del Penedès. El tram de la A-2 entre el Papiol i Barcelona, juntament amb la A-17 de Barcelona a Montmeló, fa que l'autopista A-7, paral·lela al litoral, pràcticament sigui una via radial centrada a Barcelona. La carretera N-II, de Lleida a Girona i a la frontera, també passa per Barcelona seguint un criteri radial respecte a la capital de Catalunya.

L'esquema radial de l'autopista, acostada a la franja del litoral, ha estat causa i efecte de la concentració demogràfica i industrial d'aquesta llengua de terra. Del Pirineu a l'Ebre, en una franja que no arriba als cinquanta quilòmetres d'amplada, es concentren tres quartes parts de la població catalana.

Per tal d'equilibrar el país i millorar la comunicació amb l'interior de Catalunya, el pla de carreteres va dissenyar uns eixos nord-sud i uns de transversals. El primer que es va anar fent realitat va ser l'Eix del Llobregat, de Barcelona a Puigcerdà, eix que forma part de l'itinerari europeu E-9. La seva obra més emblemàtica, que va marcar una nova fita en les comunicacions catalanes, va ser el túnel del Cadí i els seus accessos. El túnel no solament comunicava el Bages, el Berguedà i la Cerdanya, sinó que eliminava una barrera natural entre les valls del Llobregat i el Segre. I, de retop, entre el Barcelonès i el Pirineu pel camí més recte cap a París.

L'eix del Llobregat s'ha potenciat amb la millora de la carretera C-1411, d'Abrera al túnel del Cadí. Se n'han desviat totes les travesseres de poblacions del Llobregat, incloses Manresa i Berga, amb variants de dos carrils ampliables a quatre. D'altra banda, s'ha obert l'autopista de Montserrat —des de Manresa a Terrassa, Rubí i Sant Cugat del Vallès— que és de peatge. A Sant Cugat enllaça amb una altra realització emblemàtica de les obres públiques recents: els túnels de Vallvidrera, que obren un nou accés del Vallès a Barcelona per Sarrià. L'èxit d'aquest últim tram de l'Eix del Llobregat —els túnels de Vallvidrera, que són cinc— ha sorprès els promotors i tot. En canvi, l'autopista de Sant Cugat a Rubí i Manresa no té tanta requesta. El segon eix nord-sud que s'ha completat quasi totalment, amb una calçada de dos carrils per banda, és la carretera N-152 des de Barcelona a Vic. L'eixamplament ha exigut obres importants, com els dits túnels bessons al lliç del riu Congost al Figueró i Aiguafreda, a més de diverses variants de gran volum com la de Mollet del Vallès i la de Tona. Al nord de Vic, per ara no hi haurà cap desdoblament de carrils, però s'han fet millores al tram del Purgatori i ara se'n fan als revolts d'Orís i als de Terradellas fins a Ripoll, amb un túnel al revolt de la Farga de Bebiè. Anteriorment s'havia fet la variant de Ripoll que enllaça amb les obres recents de

millora al tram Ripoll-Ribes de Freser. Per la banda de ponent, l'eix més potenciat amb obres de rectificació de traçat i eixamplament de calçada ha estat el de l'Ebre. Està pràcticament acabat entre Amposta i Maials. Ja falta poc perquè arribi a Lleida. Al nord de la capital del Segrià s'està acabant l'eixamplament de la carretera de Balaguer a Sort, que travessa dos congostos impressionants: el de Terradets i el de Collegats. A cada un s'hi han fet túnels, un per cada sentit, per no malmetre gaire el paisatge. El tram de Collegats és a càrrec del MOPT (Ministeri d'Obres Públiques i Transports) perquè forma part de l'Eix Pirinenc. El de Terradets, a càrrec de la Generalitat.

L'obra que ha de trencar més l'esquema radial de les carreteres grans de Catalunya és la de l'Eix Transversal. Ha d'unir Girona amb Lleida sense passar per Barcelona. Per la banda oriental, la Generalitat ha començat les obres del tram Girona-Vic després de molts anys de dubtes i discussions per definir-ne el traçat. Però és per la banda de ponent on l'obra està més avançada, perquè entre Lleida i Cervera coincideix amb el desdoblament de la N-II i és a càrrec del Ministeri. Ja estan en servei els trams entre la ciutat i Tàrraga. Ara es treballa en les variants de Lleida —que desviarà el trànsit pel nord de la ciutat— i Cervera, i en el tram de Cervera a Tàrraga. El desdoblament de la N-II també és una realitat d'Igualada a Martorell,

amb un segon túnel del Bruc per al sentit oest-est i una variant d'Esparreguera amb viaductes importants. És imminent la canalització del Llobregat des de Martorell a Molins de Rei, obra que servirà per continuar el desdoblament de la N-II amb quatre carrils des de Martorell a la ronda Litoral de Barcelona. Així quedarà potenciat el tram més meridional de l'Eix del Llobregat.

Una altra obra important que ha entrat en servei és l'autopista del Garraf (A-16), des de Castelldefels a

Sitges. L'orografia i la urgència de protegir-ne el terreny ha obligat a fer-hi un seguit de túnels i viaductes. En un futur molt proper, aquesta autopista de peatge es continuarà fins al Vendrell.

Queden per esmentar millores notables de carreteres, com algunes de la Costa Brava amb variants per evitar col·lapses estiuencs. L'Eix Pirinenc ha millorat entre Puigcerdà i la Seu d'Urgell; igualment entre Besalú i Olot; i s'ha començat l'obra dels túnels de Capsacosta o Bianya. S'ha millorat el

tram de Pasteral a Amer a la C-152; i la de Girona a Banyoles amb la variant de la capital del Pla de l'Estany; i les de Valls a Montblanc i d'Igualada a Capellades, la variant de la C-1313 s'ha desviat per a l'embarcament de Rialb.

Mentre l'autopista A-7 s'eixampla amb un carril per banda entre Granollers i Hostalric, la Generalitat ha començat una nova autopista que unirà Granollers amb Mataró, amb un túnel sota el coll de Parpers. Aquesta nova via de comunicació del Mares-

me amb el Vallès Oriental serà el primer tram d'un futur "quart cinturó" de Barcelona, que arribarà a Sabadell, Terrassa i Martorell. El ministeri, per la seva banda, ha començat la variant de Mataró que formarà part de l'autopista del Maresme, continuació de la A-19 fins a Palafolls. Aquesta prolongació, que s'havia concebut com a variant de la N-II -i, per tant, gratuïta com la carretera- finalment es fa com a via de peatge.

Joan Subirà i Rocamora

DOSSIER

BARCELONA: CIRCUMVAL·LACIÓ SENSE SEMÀFORS

El trànsit de Barcelona ha guanyat, en sis anys, unes rondes de circumval·lació que descongestionen les altres vies urbanes. Del milió de vehicles que cada dia arriben o surten de la capital, la meitat passa per aquests nous itineraris sense semàfors ni passos a nivell. Ara es poden fer en mitja hora els quaranta quilòmetres escassos d'aquesta anella viària.

Quan l'any 1986 la ciutat de Barcelona va ser designada seu dels Jocs de la XXV Olimpíada, només hi havia fet i mal acabat un tram urbà del que s'anomenava "segon cinturó de ronda": el que anava des de l'avinguda de la Vall d'Hebron al passeig de Valldaura. Un altre tram que s'havia anat construint fora del nucli urbà i del terme municipal era el que s'anomenava "cinturó litoral". Aquesta via ràpida s'havia començat des de l'autopista A-2, al terme de Sant Joan Despí, fins a Bellvitge, a l'Hospitalet de Llobregat, i cap a la Zona Franca i el Morrot, arran del port de Barcelona i Montjuïc.

El disseny dels cinturons de Barcelona s'havia aprovat l'any 1962 en un pla arterial de la ciutat. La construcció del Primer Cinturó va topat amb l'oposició d'entitats de veïns i d'organitzacions democràtiques antifranquistes. Amb tantes protestes i mobilitzacions, no es va poder acabar el semicercle del primer Cinturó perquè s'hauria hagut d'esventrar un seguit de barris a la banda nord-est de Barcelona: el Guinardó, Sant Martí de Provençals i el Poblenou. Tampoc no es va acabar llavors el túnel de la Rovira, que havia d'enllaçar el Primer Cinturó amb el Segon.

Alguns dels antics opositors a les obres dels cinturons van accedir al poder municipal o a l'autonòmic quan la democràcia va fer girar la truita. Llavors es va recuperar l'interès per establir el concepte de cinturó per esponjar el trànsit, però es va modificar el concepte de cinturó obert a tall de trinxera i segregador de barris. Se'n va substituir el disseny per un altre de rondes de circumval·lació: soterrades, en gran part, i ordenadores del territori.

El gran obstacle que hi havia, per construir una anella viària de circulació ràpida, era la línia fèrria del Poblenou. La via del ferrocarril -el primer que havia funcionat a la Península- era una mena de dogal que impedia l'accés del barri a la platja, i l'obertura de noves alçades paral·leles a la costa.

La decisió de bastir al poblenou la Vila Olímpica va fer a miques l'oposició de Renfe a la supressió de les vies del tren. Després es va haver de projectar soterrat un tram de la ronda Litoral davant la Vila Olímpica perquè no repetís l'efecte dogal que el tren hi havia fet fins aleshores. La proximitat del mar i la poca profunditat del mantell freàtic hi posaven una dificultat suplementària.

Finalment hi havia el mal endèmic de la insuficiència de desguassos a la xarxa de clavegueres de Barcelona. Periòdicament, en dies d'aiguats forts, el poblenou i alguns carrers de la part baixa de la Ciutat Vella s'inundaven. La reforma de la xarxa de clavegueres i col·lectors d'aigua de pluja ha estat una part important, però poc coneguda, de la construcció de la ronda Litoral. Els nous col·-

lectors fan una suma de vint quilòmetres de longitud, amb 22 metres quadrats de secció mitjana. La nova xarxa de col·lectors, començada el 1988, ha costat 17.000 milions al holding olímpic.

Segons un acord firmat el 30 de novembre de 1987, el Ministeri d'Obres Públiques es va fer càrrec de la construcció de la ronda Litoral perquè ja n'havia construït els trams del Llobregat fins al port de Barcelona. A la Generalitat, en canvi, li va correspondre d'acabar la ronda de Dalt i el túnel de la Rovira amb els seus accessos. El finançament del Nus de la Trinitat va quedar repartit entre el ministeri, la Generalitat, la Corporació Metropolitana, Holsa i l'Ajuntament de Barcelona. El ministeri també es va comprometre, dos anys més tard, a pagar l'anomenada "pota" nord i el Nus del Llobregat, a més de la "pota" sud fins a l'aeroport del Prat de Llobregat.

Les dues meitats de l'anella de circumval·lació s'han enllaçat amb dos "nusos" viaris, obres de gran dificultat tècnica. Al nord, arran del Besòs, el Nus de la Trinitat que connecta les rondes noves entre si i amb les autopistes A-17 (cap a Granollers i Girona), i A-18 (cap a Sabadell i Terrassa), a més de la nova entrada a la A-19 per Santa Coloma de Gramenet i Badalona. Al sud-oest, el Nus del Llobregat ha d'enllaçar amb una nova via ràpida cap a l'aeroport del Prat -l'anomenada "pota" sud, que encara no s'ha començat- i amb l'autopista del Garraf (A-16).

Quasi a mig camí dels dos nusos, la ronda de Dalt té el Nus de la plaça Borràs, a la part alta de Sarrià, que

enllaça amb el túnel de Vallvidrera. Aquest nus s'ha fet amb una estructura complexa que permet la circulació a tres nivells diferents per accedir a les diverses artèries que hi conflueixen, com la Via Augusta prolongada. Encara ha resultat més espectacular un nus de circulació situat al centre de Barcelona, a part de les rondes de circumval·lació: el de la plaça de les Glòries Catalanes, l'avinguda Diagonal i l'avinguda Meridiana, a més de diversos carrers de la xarxa dissenyada el segle passat per Ildefons Cerdà. El Nus de les Glòries té una forma oval amb dos nivells de circulació i un recinte amb dues plantes circulars per a aparcament de 800 vehicles sota la calçada més elevada. Com que la Gran Via, la Diagonal i la Meridiana connecten amb les rondes de circumval·lació i amb l'autopista A-19 i l'autovia de Castelldefels, el Nus de les Glòries també contribueix a la canalització de trànsit de circumval·lació de Barcelona i la rodalia.

Les obres de les noves rondes de Barcelona, comptant-hi les expropiacions de terrenys, han costat uns 115.000 milions de pessetes, pagades pel Ministeri, la Generalitat, el holding olímpic, l'Ajuntament de Barcelona i altres municipis afectats. Per mantenir-ho com cal es necessitaran uns 1.000 milions anuals, però encara no s'ha aclarit ben bé qui els haurà d'abonar.

Girona tindrà aviat una mena de ronda de mitja circumval·lació amb la variant de la N-II que es fa a la vall de Sant Daniel i el nou accés nord des de Sarrià de Ter. Lleida i Tarragona també disposaran aviat de ron-

des de mitja circumval·lació amb les variants de les carreteres N-II i N-340, respectivament.

A part dels nombrosos viaductes que han calgut per a les rondes de Barcelona —com el pont de la "pota" nord sobre el Besòs, el del Potosí una mica aigües avall, els del Nus de la Trinitat

i els seus accessos, i el viaducte sobre l'autopista A-19—, diversos ponts nous de més de cent metres de llargada faciliten des de fa poc temps la circulació a ciutats grans de Catalunya. El més conegut dels de Barcelona, per la seva estètica original, és el del carrer de Bac de Roda, al barri

del Clot, sobre les vies de Renfe; és obra de l'enginyer i arquitecte valencià Santiago Calatrava. També cal esmentar el del carrer de Sardanya, obra de l'enginyer José M. Fernández Ordóñez, un viaducte paral·lel al de Marina cent metres més cap al centre de la ciutat. I el Pont del Mil-

lenari, a la ciutat de Tortosa, sobre l'Ebre. Mentrestant es van construir el tercer pont de Lleida sobre el Segre, el de Fontejau a Girona sobre el Ter, i un altre sobre el riu Ebre a prop de Móra la Nova.

Joan Subirà i Rocamora

DOSSIER

MILLORES A LA XARXA FERROVIÀRIA CATALANA

La supressió de la línia fèrria al front litoral del Poblenou ha fet canviar moltes coses en la xarxa ferroviària de Renfe a Catalunya. En primer lloc s'ha hagut de soterrar el feix de vies que sortien de l'Estació de França, reduint-les a tres i deixant-hi lloc per si un dia hi ha d'arribar un ramal del tren d'alta velocitat. La presència de dues línies de metro entre l'estació de França i la plaça de les Glòries ha obligat a una complicada operació de soterrament i emergència de les vies de tren. És a dir, el tren en alguns llocs passa sota el nivell del carrer i en uns altres una mica per sobre, com unes muntanyes russes dins uns caixons de formigó que creen pendents a les calçades de carrers que hi ha al damunt.

Per altra banda, s'ha hagut de desviar la línia del tren del Maresme des de Sant Adrià de Besòs cap a la Sagrera passant paral·lelament al riu pel marge dret. Després s'han hagut de fer una sèrie d'obres per connectar les línies fèrries cap al centre de la ciutat sense que s'entrebancin amb encreuaments subterranis al mateix nivell. D'aquesta manera s'ha aconseguit que totes les línies de Renfe que arriben a Barcelona —tret de les que van a parar a l'Estació de França— travessin la ciutat per sota terra fins a l'Estació de Sants.

Un cop aconseguit aquest enllaç, s'han redissenyat els itineraris dels trens de rodalia, de manera que hi hagi quatre línies amb extrems fora de Barcelona. La C-1, de Sant Vicenç de Calders a Vilanova i la Geltrú, Barcelona, Granollers Centre i Maçanet. La C-3, de l'Hospitalet de Llobregat a Barcelona i Vic. I la C-4, de Vilafranca del Penedès a Martorell, Barcelona, Sabadell, Terrassa i Manresa. Amb quatre parades que aquests trens fan a estacions de Barcelona s'ha convertit en un embrió del futur "metro regional" que els dirigents de Renfe pretenen.

L'inconvenient més gran d'aquesta

xarxa de trens de rodalia és que els combois de tres línies han de passar per la mateixa via de la plaça de Catalunya, que s'ha convertit en la de més trànsit de tot Europa. I quan hi ha hagut algun retard o avaria, totes les línies en surten perjudicades. Això s'ha comprovat durant els Jocs Olímpics, ja que en aquells dies es va augmentar extraordinàriament la freqüència dels trens de rodalia i els retards es van multiplicar en cadena.

La cara bonica de les reformes olímpiques a instal·lacions ferroviàries de Renfe ha estat el remodelatge de moltes estacions. A la ciutat de Barcelona, el vaixell ensenya de la restauració ha estat l'Estació de França. Des del 31 de maig al 20 d'abril del 1992 s'hi ha treballat per refer-li la marquesina en forma de doble volta de canó amb planta corba. S'han repintat els 56.000 metres quadrats d'estructures metàl·liques que aguanten aquesta coberta que ara és, en part, de material translúcid, i s'han canviat totes les vies. També s'ha canviat el paviment de les andanes i s'ha restaurat tot l'edifici de manera que faci patxoca als viatgers que hi arribin. Perquè aquesta estació "de luxe" s'ha reservat als trens que arriben de l'estranger o d'itineraris de llarg abast. També s'hi han fet restaurants i serveis comercials o de lleure per a passatgers o passavolants dins el recinte de l'estació inaugurada el 1929, en un intent de treure'n tot el partit possible. Sense comptar-hi el soterrament de les vies, la restauració de l'estació de França ha costat més de 3.000 milions.

Un remodelatge no tan a fons, que ha costat 600 milions a Renfe, s'ha fet a l'Estació de Sants. Ara passarà a ser un nucli ferroviari d'intercanvi de passatgers entre trens de diverses procedències i amb altres mitjans de comunicació de la ciutat, com metro, autobús o taxi. Amb un pressupost a part, Renfe ha bastit un gran hotel de luxe, amb deu plantes sobre l'edifici

de l'Estació de Sants, perquè els viatgers de categoria puguin trobar allotjament sense haver de sortir del recinte. I s'han instal·lat tot de botigues, restaurants i altres serveis al vestíbul de l'estació per a comoditat dels viatgers.

L'estació de la plaça de Catalunya també s'ha reformat per millorar-ne les prestacions davant la intensificació del trànsit de trens i l'afluència diària de 55.000 viatgers. S'hi han invertit 1.400 milions per allargar-ne les andanes al doble de longitud i fer-hi escales mecàniques i ascensors per als viatgers. El vestíbul subterrani s'ha ampliat notablement sota tota la llargada de la plaça. El baixador del Passeig de Gràcia s'havia renovat uns mesos abans. A més s'han canviat totes les vies dels deu quilòmetres entre l'Estació de Sants, el baixador del passeig de Gràcia i l'estació de Sant Andreu.

Els ferrocarrils de la Generalitat, amb línies de via estreta cap a Igualada i Manresa, per una banda, i cap a Sabadell i Terrassa per l'altra, han tingut diverses millores en els últims anys.

S'han suprimit gairebé tots els passos a nivell que hi havia a les línies de Sabadell i Terrassa i la major part dels de les altres línies. També s'han renovat moltes vies i gran part del material mòbil. A diverses estacions s'han fet obres de reforma substancials, com el soterrament que ara s'acaba a Rubí i els ja inaugurats a Terrassa i can Ros.

Pel que fa al metro de Barcelona, en els últims anys ha esdevingut metropolitana de debò perquè arriba a municipis de la ruralia: l'Hospitalet de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet i Badalona. Una de les últimes estacions inaugurades, la del Fondo de Santa Coloma, ha estat dissenyada sense barres arquitectòniques per als invívids i els disminuïts físics, amb ascensors des de les andanes a la superfície i altres detalls. D'ara end-

avant, totes les estacions noves seran d'aquesta manera.

Justament per adaptar-les a les normes antibarreres s'han hagut de reformar les estacions que estaven fetes a la futura línia 2 entre el mercat de Sant Antoni i la Sagrada Família, però sense estrenar. En aquesta última, el que s'ha fet és construir-ne una de nova perquè la que s'hi va fer uns disset anys enrera estava en un indret de l'actual línia 5 i no es podia aprofitar. Així, l'antiga serà una estació que no ha servit ni servirà mai. La resta de túnels de la línia 2, entre la Sagrada Família i el Clot, es va construir per sota terra; del Clot a la Pau, pel carrer de Guipúscoa a cel obert. Després es farà el tram de Sant Antoni al Poble-sec i al Palau Nacional de Montjuïc, on ha d'arribar l'any 1995, segons les previsions pactades.

Com que aquesta línia 2 no podia arribar a l'Anella Olímpica abans dels Jocs del 1992, es van haver de buscar altres mitjans de pujar la muntanya amb transports de masses. A més de la sèrie d'escales mecàniques des del firal a l'Estadi, s'ha fet la renovació del funicular que anava del Paral·lel a l'avinguda de l'Estadi, entre la Fundació Miró i el parc d'atraccions. Amb el funicular nou s'ha aconseguit de fer viatges cada tres minuts amb un màxim de 8.000 persones transportades per hora en cada sentit. Ha esdevingut un dels funiculars més ràpids d'Europa.

També ha canviat radicalment el tren cremallera de Núria, amb màquines i vagonets de nova tecnologia, que fan el viatge més ràpidament. Contràriament, s'ha congelat el projecte de fer un nou cremallera a Montserrat, pel mateix itinerari del d'abans. Aquest projecte s'havia anunciat per al 1992 i havia de costar uns 9.000 milions. També ha quedat congelat *sine die* el projecte del tren d'alta velocitat de Madrid a Barcelona a la frontera francesa.

Joan Subirà i Rocamora

CHARLIE RIVEL, PALLASSO UNIVERSAL

Els saltimbanquis fan camí carretera enllà. La caravana és tan petita que quasi no és res: un carretó carregat d'esfris, quatre pals que necessiten per al seu treball... El seu esperit d'aventura i la seva joventut són tota la seva riquesa, tot el que té aquesta petita família. La mare, molt jove encara, i la seva filla de setze anys, ja emmaridada, que aviat ha de donar a llum. El camí és dur. L'espòs —dinou anys d'edat— diu a la seva dona que en arribar a Tarragona aniran a l'hospital. Però la ciutat és lluny encara. Tot just han arribat a Cubelles, on hauran de fer nit.

L'home planta els dos pals del trapezi i les dues creueres per estirar-hi el fil-ferro. Tocs de corneta! Comença la funció! Cal fer almenys un parell d'actuacions al poble. La gent va arribant a la plaça. Un petit discurs de presentació, quatre capitombes i uns exercicis al trapezi. I, a la fi, l'atracció final: "—La dona que balla sobre el fil-ferro! —diu—. "La meva esposa!" En un últim esforç, la pobra ha fet un parell de passades. Ja no pot més... "—Senyores i senyors, la meva esposa espera un nadó, i ha arribat l'hora...". Pregunten a la gent si saben d'algun racó, un estable o un paller, per a l'hora del part... Finalment, gràcies al prec insistent d'una nena als seus pares, els artistes tenen lloc en unes golfes. És la història de sempre: el noi que marxa de casa a buscar glòria i fortuna, una vídua

jove amb una filla casada, i ara nixerà el primer fill: un noi. Corria l'any 1896. La nova va córrer com un regueró de pólvora. El rector es presentà amb una gallina per a fer caldo i el batlle volgué ésser el padri; així, es diria com ell, Josep: l'hereu de la família Andreu. Amb el temps, foren cinc nois i una noia, els pares i l'àvia: una colla de saltimbanquis que obtenia bons èxits.

Josep Andreu Lasserre —aquest era el nom complet del primogènit nascut a Cubelles— va rebre per herència una bona preparació física. Com a bon "enfant de la balle" aprengué molt de l'ofici de pista, acrobata de tapis, saltador, cavallista, malabars, tocava la guitarra, concertina i violí. Especialitzat com a trapezista còmic, Josep realitzava la paròdia de "Charlot en el trapezi" que arribà a donar-li fama internacional. A Anglaterra, país de Charlie Chaplin, el públic londinenc l'aplaudia i el reclamava cridant: Charlie, Charlie...!, fins que nasqué el nom de Charlie Rivel. El nom dels Andreu era massa present als cartells. Un dia, Josep proposà de buscar-ne un altre. Retallà unes lletres impreses, les anà combinant cercant noms diferents fins que, tot d'una, aparegué: RIVEL, aquest seria el seu nom. I es dirien "Els Rivel's".

Josep Andreu va tenir quatre fills, fruit del seu matrimoni: una noia i tres nois. En néixer la filla, es trobaven actuant a Barcelona i la nena fou ba-

tejada a la Catedral. No fou poca la sorpresa del sacerdot, en veure els papers que presentava: aquell infant era filla del vailet nascut a Cubelles que ell també havia batejat.

La família Andreu-Rivel ja era massa nombrosa. Així fou com Josep, ja Charlie Rivel, partí amb els seus i montà un número original de trapezi, encara que ja somniava a poder actuar sol de pallaso, la qual cosa tingué una gran acceptació del públic. Fou l'any 1936, a Hamburg, quan presentà un acte d'excèntric amb una gràcia i un sentit de l'humor realment deliciós. Després, l'any 1939, treballà a Copenhague amb el Circ Schumann, on coronà els primers èxits. Charlie Rivel era un gran observador, va saber escollir tot un seguit de gests i situacions còmiques de la vida quotidiana per incorporar-les al seu treball. Així, els efectes còmics de la seva actuació provocaven el somriure, però mai la riallada fàcil ja que tingué per norma recordar que el somriure és la flor de la intel·ligència i que l'espectador de circ no espera sentir concerts d'estridents saxòfons i clarinets. Amb el llenguatge del gest i la seva mímica excel·lent, Charlie fou comprès per tots els públics. Totes les seves actuacions foren coronades per grans aplaudiments, arreu del món. Testimoni del seu art foren el Circ Mills, l'Olympia Hall i l'Albert Hall de Londres. També el Medrano, Alhambra, Olympia i Lido de París; El Hansa Theater d'Hamburg; l'Skala

Variété á Dresden; el Wintergarten, Variété Lory i Scala a Berlín, i així també altres circs arreu d'Europa i Amèrica on va actuar. A Barcelona, debutà en el Circ Carcellé-Price, l'any 1954. I l'any 1963, volgué actuar a Cubelles a la mateixa plaça on va néixer.

Charlie Rivel fou un excèntric que coneixia a la perfecció el seu treball en l'art de fer somriure i, pot dir-se, de fet, encara que sigui xocant, que fou un pallaso que treballà sempre amb serietat. Va tenir un gran respecte pels infants i el públic. La seva última actuació fou l'any 1982. Als vuitanta-set anys encara sortia a la pista amb la mateixa il·lusió que durant la seva joventut.

Al llarg de la seva vida, Charlie Rivel va rebre nombrosos guardons i homenajes, com el Clown d'Or del Festival Internacional de Mònaco l'any 1974, entre molts d'altres. I l'any 1980, el Circ Krone, a Suïssa, va dedicar-li un monument davant del seu circ.

D'ell podem dir que fou l'últim d'una nissaga de pallasos, que avui ja va desapareixent, que enlairaven el seu treball a la categoria de l'art.

Diu la tradició que els artistes de circ acostumen a escollir per a morir el poble on varen néixer o bé on han tingut l'èxit més important. Charlie Rivel volgué ésser enterrat a Cubelles, on també va morir, un dia de juliol de 1983.

Josep Vinyes i Sabatés

PAISATGES

EL PORT DE LA SELVA, PAISATGE AMB POETES

Montserrat Vayreda, feta cor del paisatge, ens parla de "l'Empordà màgic" ple contrastos, en una natura encarada al mar, enfilada a les muntanyes, endolcida a les valls, plena de llum, de prehistòria i d'història. I això, tot això, és al Port de la Selva.

Si la història, però, no hi fos, n'hi hauria prou amb la llum, des del seu mil·lenari cenobi de Sant Pere de Rodas fins a la seva amorosida o brava mar. El poble, nascut de cara a po-

nent, té davant seu les més pictòriques postes de sol —impressionants i sempre noves, art fet llum— nimbant les barques amarrades al port, espill de tota claror.

I, des de la llum, El Port de la Selva, per a mi, ha estat J.V. Foix. Al Port vaig poder fruit de la seva memòria, del seu diàleg sempre enriquidor. La seva casa davant de la meua; en tots els anys en què el goig de veure'l se'm féu possible, creuat el carrer estret, m'obria la porta la mà de la

seua fidel serventa, i pujava jo l'alta escala que em conduïa al gran poeta: Foix somrient, amable, m'invitava a seure i a conversar. La història, la vida, l'art, la seva obra, el paisatge, la humanitat...

La casa és a prop de l'antic Port de Reig que dona a una plaça —ombrejada per un arbre gegantí— que ara acull automòbils i cabines telefòniques. I l'indret continua "tirant l'art" de tants records de la vida, des de la casa d'en Foix, al carrer de sobre.

Com Cadaqués, El Port de la Selva era envoltat de vinyes. La fil·loxera, en un temps ja remot, i el turisme, que ha modificat la seva manera de viure —i de fer per a viure— han canviat, en moltes de les feixes, els ceps per blanques cases d'estiu i per arbrades ajardines.

El Port de la Selva, fill de la Selva de Mar, i independent des de fa dos-cents anys, s'ha estès vora la mar materna acarant-la amb la seva mirada; estimant-la. Poble pescador,

és, veritablement, un sol cos amb el mar. I l'aigua li ofrena la bellesa de tots els capvespres i el plaer del blau encaïmat a cobert de les fortes tramuntanes.

El mar, vora seu, veu encara ballar sardanes amb plena espontaneïtat, en la germanor de molts dels qui, venint de les ciutats, viuen la pau de les nits d'estiu vora la platja just a l'inici del passeig que porta també el nom de l'admirat Foix. Aquí el poeta Tomàs Garcés, des de la Selva acurada, el visitava. Aquí el periodista Joaquim Ventalló, estiu rere estiu, viu la seva plena joventut nonagenària, també rica de memòria i d'amistat.

Al Port de la Selva, alçar els ulls al cel és aturar-los a les pedres de Sant Pere de Rodes, al matí clar de gairebé tots els dies. El monestir és la buscada presència d'un passat-present no oblidat, no abandonat en l'amor del poble. La reconstrucció, seguida amb el mateix amor amb què es realitza, lentament retorna a les pedres la veu del seu profund missatge.

Els camins que hi menen són els que en Garcés, en Foix o en Ventalló pujaven a peu des del Port. Són ara cintes asfaltades que, còmodament,

deixen als seus peus visitants de tot el món.

També de tot el món són la gent que hi ha als peus de la muntanya, precedits per gironins i per barcelonins. Més d'un vingut des de França o Alemanya prova també de parlar —i el parla— el català. La vila aplega, en l'abraçada al mar, els enamorats de les seves roques que fan veritable la dita de "Poble pescador, poble acollidor".

A l'estiu, els vilatans que tenen botiga o negoci han de treballar tots els dies de la temporada, com més va més concentrada al mes d'agost; però tota la població estable sap que a la tardor arribarà la Festa Major, la seva, la veritable, la que no tindrà res a veure amb aquella que, a ple estiu, també en rep el nom. A la tardor, els de casa viuen la seva festa, la més esperada, autèntica festa, sota el mateix cel i al costat del mateix mar que, en frase de Salvador Dalí, "reflecteix els drames dels cels crepusculars".

Al Port, "El Cafè de la Marina" reviu per a nosaltres Josep Maria de Sagarra. La seva obra el retorna en la seva força creadora, i en el record

del seu pulcre vestit de color blanc. D'aquí sorgí per al teatre *El Cafè de la Marina*, per a la poesia *Cançons de rem i de vela* i per a la prosa *All i salobre*. Sagarra, com Alexandre Plana, van esdevenir eixos d'intel·lectualitat.

També d'aquest feliç racó del món foren els avantpassats de l'escultor Frederic Marès, que, enamorat de les roques que besen el mar, va transfigurar la pedra en vives obres d'art. Parets de terres enllà guarden els paisatges del Port de la Selva en els quadres d'en Freixes Cortés, en les aquarel·les d'en Bordallo o en els olis d'en Mariné. La badia és un amfiteatre damunt l'espectacle permanent del mar guardat per les roques, avares de sorra, generoses en coves, en mol·luscos i en colors.

Podríem dir del Port de la Selva el mateix que Josep Pla diu de Cadaqués: "La mar és tan a mà, tot és tan immers en l'obra marina, que és impossible de no viure-hi els espectacles". La joia de ser en els seus crepuscles incendiats.

Els carrers, entre parets blanques, s'enfilen a la muntanya —estrets, escalonats, desiguals, rústecs... El car-

rer de la Costa, o el de Cala Pruna, travessats pel carrer de la Unió, el carrer Major, el de les Ginesteres... i el carrer de Dalt fins a les Figuerasses. Amb el mar als seus peus i el cel damunt la testa, l'home hi és des dels primers temps: els seus dòlmens en són testimoni, les necròpolis el retornen de la llunyania.

De dia les gavines senyoregen la badia, el sol juga entre núvols a cuïta a amagar, els esquellins de les barques parlen de suau tramuntana... La nit clava els llums dins el mar. I el petit poble encaïmat viu en una pau immensa.

Avui, les seves muntanyes pelades —les tales deixaren gairebé sense verd les rocoses terres— deixen veure pins replantats que li tornen la vida. El monestir abandonat és, en un renaixement lent, capaç, però, de fer viure en el cor els temps que el veieren actiu i ben plenes de vinya les superfícies ondulades.

La llum que béssa la terra, com la mar, des de milers de moments, continua besant, agraïda, la bellesa del poble blanc i senzill, agrupat vora el mar, al nord del Cap de Creus.

Rafael Bertran i Montserrat

CIÈNCIA

LES ILLES MEDES, UN PARADÍS A LA CANTONADA

Qualsevol que visiti el poble de l'Estartit a la primavera o a la tardor amb la idea que, com altres pobles turístics de la Costa Brava, el trobarà gairebé buit, amb els comerços i els hotels tancats i el port ocupat només per les embarcacions dels pescadors, s'endurà una gran sorpresa. L'Estartit és tant o més ple de turistes fora de temporada que a l'estiu, i la raó cal cercar-la en les illes que semblen trobar-se gairebé a tocar del coster. Els turistes que omplen el poble són, en la seva gran majoria, escafandristes que esperen trobar-se amb el món submarí magnífic del qual algun amic els ha parlat, o bé tornar als indrets meravellosos que ells mateixos descobriren en un altre moment. Hi ha molts alemanys, francesos i italians, potser arribats mitjançant algun viatge organitzat, i tots amb una única finalitat: fer immersió a les Illes Medes.

Les Illes Medes són un petit arxipèlag, prolongació en el mar del Massís del Montgrí. Es troben situades molt a prop de terra (un quilòmetre en el punt més proper), davant (a l'est) del poble de l'Estartit, al Baix Empordà. Hi ha dues illes principals, la Meda Gran, amb una superfície de 10 ha i 76 m d'altitud màxima (a la base del far), i la Meda Xica, amb una superfície de 3,7 ha i 67 m d'altitud màxima; mitja dotzena d'illots molt petits, alguns d'ells gairebé inexpugnables per llur forma columnar (el Carall Bernat, el Medallot), completen el conjunt.

Des del punt de vista geològic l'arxipèlag és fonamentalment secundari (cretaci), amb materials calcaris karstificats i molt treballats per l'erosió marina i eòlica, que donen un relleu abrupte, una cosia retallada i moltes estructures típiques: falles, valls penjadades, coves que s'obren a l'exterior

i submarines, etc. Josep Pla, fent-se ressò del que els pescadors de la regió li explicaven, escriví (tot errant la geologia!): "La tradició popular assegura que el basament de les illes està travessat per coves, túnels i galeries amb perforacions que van de banda a banda, fins al punt de semblar que les illes són sostingudes per columnes granítiques".

El clima de les illes, donada la seva immediatesa al continent, és el d'aquest, amb un cert esmorteïment dels extrems i la influència sempre important dels vents i dels esquitxos salins sobre el paisatge i els poblaments terrestres. La vegetació emergida és, en canvi, força modificada de la que devia haver-hi originàriament, i això es deu tant a la influència humana com a l'acumulació de matèria orgànica i inorgànica que aporten els abundantíssims ocells, especialment els gavians.

Així, l'ullastrar (*Oleo-Lentiscetum provinciale*), que és la vegetació potencial de la Meda Gran, només s'hi troba molt reduït. Les comunitats vegetals dominants actualment són el gramenet amb bàlsam dels jardiners (*Astragalo-Senecionetum carpobrotetosum*), que recobreix tota la plataforma superior: el fenassar de marge (*Brachypodium phoenicoides*), el *Dauco-Chritmetum*, dels relleixos dels penya-segats abruptes, més o menys protegits de la maresa, i les comunitats vegetals halòfiles i ornitocopròfiles dels talusos orientats a llevant, més exposats a la maresa i densament colonitzats pels ocells marins. El bàlsam dels jardiners és una planta crassa exòtica, i encara n'hi trobarem d'altres, de plantes exòtiques, a les illes, portades per l'home o bé pels gavians.

La colònia de gavià argentat (*Larus cachinnans*) és la més important de

Catalunya i dels Països Catalans (8.000 parelles nidificants). La seva influència és gran, com s'ha dit a propòsit de la vegetació, ja que els animals s'alimenten a mar (o en els abocadors del continent) i defequen a les illes. A més, els gavians compeixen amb altres espècies d'ocells. Entre les més interessants que hom pot trobar a les Illes Medes hi ha corbs marins (*Phalacrocorax*), baldrigues (*Puffinus*), ocells de tempesta (*Hydrobates*) i xoriguers (*Falco*).

La resta de la fauna terrestre és bandal (en paraules de Ramon Margalef, "està constituïda per quatre arplegats"), i l'abundància de gavians de ben segur hi ha tingut alguna cosa a veure: però també la mida reduïda de les illes i la proximitat a terra. Aquesta simplificació i relativa manca d'originalitat en la fauna i la flora terrestre desapareixen quan hom arriba arran de mar i s'endinsa en les aigües blaves i fredes de les Medes. Les espècies que viuen en els fons que rodegen les illes constitueixen un interessantíssim conjunt de comunitats, ben representatives del medi bentònic (és a dir, dels organismes que viuen associats al fons marí) de la Mediterrània. D'altra banda, el medi pelàgic (és a dir, el format pels organismes que es mouen en la columna d'aigua) és també ben singular. Vegem-ho.

Els fons de les Illes Medes són potser els més ben estudiats de tota la Mediterrània catalana (i àdhuc de la ibèrica): des de fa vint anys s'hi han desenvolupat estudis (principalment per part del Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona) que n'han inventariat les espècies d'algues, d'invertebrats i de peixos: n'han estudiat la distribució en comunitats i han escumès l'estudi en profunditat del funcionament d'algunes d'elles: l'herbei de *Posidonia*, les coves submarines, els peixos litorals, etc. Aquests estudis segueixen en l'actualitat, i forneixen una informació valuosíssima sobre la dinàmica dels ecosistemes maris mediterranis. Un dels primers resultats d'aquests estudis pot observar-se en la cartografia de les comunitats submarines de les Illes Medes.

Entre aquestes comunitats n'hi ha de força interessants: per exemple, la "voravia" (*trottoir*) que rodeja la roca ran d'aigua en les zones més batudes, constituïda pel cúmul d'algues calcàries consolidades. O bé la constituïda per les algues fotòfiles, que tapissen els còdols i blocs rocosos litorals. Una altra d'aquestes comunitats és l'herbei de *Posidonia oceanica*, una fanerògama marina que constitueix praderies ben con-

gudes a tota la Mediterrània pel seu important paper ecològic: com a productores de matèria orgànica, recer per a molts animals i protectores del litoral. Però els fons sorrencs i de declivis suaus en què es troben aquests herbeis no són pas els més espectaculars de les illes. Aquests cal cercar-los en els penya-segats submarins, que cauen en vertical fins a fondàries considerables, on s'instal·len les algues esciòfiles, els camps de gorgònies i la comunitat del coral·ligen, i on s'obren les entrades de les coves i túnels submarins.

El coral·ligen, que deu el seu nom de "generador de corall" al fet que antigament es creia que aquesta comunitat submarina era la que originava el corall verd o roig (*Corallium rubrum*), és un veritable conglomerat d'algues calcàries i invertebrats amb esquelets calcaris que compacten els sediments grollers i els converteixen en uns edificis travessats d'innombrables forats, esquerdes i caus, com si d'un formatge de *gruyère* es tractés. En aquest laberint que l'activitat dels organismes està continuament edificant i destruint, hi viuen centenars d'espècies diferents d'invertebrats marins. Sobre aquests edificis organògens hom hi pot trobar una "vegetació" insòlita: les gorgònies (les multicolors *Paramuricea clavata* i les blanques *Eunicella*), que són cnidaris colonials i arborescents; els briozous, les colònies dels quals formen delicats encaixos com de porcellana; els cucs de tubs coriacis o calcaris; els ascidis bigarrats, les esponges de colors llampants... Tota aquesta riquesa caleidoscòpica d'organismes suspensívors, és a dir, que es nodreixen de partícules que l'aigua porta en suspensió (plàncton), ja ens assenyalen que el mar que banya les Illes Medes és ric en aliment, procedent dels corrents del N com, sobretot, de la immediata desembocadura del Ter.

Aquest nodriment abundant en les aigües obertes és més difícil de trobar a l'interior de les coves submarines, reialme eternament fosc on les plantes no hi poden viure i on els animals són només una representació reduïda dels de les aigües lliures i il·luminades. Però en canvi en les parets i en el sostre de coves i túnels (i a les Illes Medes n'hi ha un bon nombre, pel caràcter kàrstic ja esmentat, de dimensions mitjanes a grans) s'hi amunteguen organismes delicats i estranys, i en els indrets més recòndits es possible trobar-hi algun animal propi dels grans fons, que aquí gaudeix d'un ambient de fosc i estabilitat ambiental similar als de més profunditat. Fa anys, en aquests covals

(alguns d'ells amb cambres d'aire internes) hi vivien els vells marins, però ara la foga de la Mediterrània ha estat foragitada; no així els cetacis, i a les Medes hi ha un dofí que en els darrers temps sembla visitar assíduament les illes.

En mig de la praderia de *Posidonia*, en els caus de blocs coral·ligens, dins de les coves, en les aigües obertes, els peixos són l'altre gran atractiu per a l'escafandrista. Perquè a les Illes Medes hi ha un nombre molt gran de peixos, les moles que formen són enormes, els animals no són porucs (més aviat s'acosten als bussos, alguns àdhuc demanen un bocí de menjar), i, cosa més insòlita encara, els parsimoniosos neros (*Epinephelus guaza*), els grans llobarros (*Dicentrarchus labrax*), les immenses orades (*Sparus aurata*), per esmentar només les espècies més interessants, són tant abundants com ho eren antany, segons que expliquen els vells pescadors. La bellesa i singularitat de les Illes Medes feren que, des de fa temps i des de punts de vista diferents, se'n demanés algun status de protecció. Aquest es materialitzà el 1983, en què una ordre del Parlament de Catalunya creava la Reserva de Pesca i prohibia bàsicament la pesca i l'extracció de recursos marins vius del litoral insular, així com restringia molt l'accés i la visita. Posteriorment, el 1990 s'aprovava una llei de Conservació de la Fauna dels Fons Marí de les Illes Medes, que ampliava la zona protegida (el perímetre protegit passava de 75 a 200 metres), matisava la protecció (en el sentit que determinats tipus de pesca tradicional es podran seguir realitzant) i creava l'estructura administrativa de la reserva.

Hi ha hagut un clar efecte positiu de la protecció dels fons de les Illes Medes: com s'ha dit, el nombre d'espècies de peixos, el nombre d'individus de llurs poblacions i la mida de la majoria de les espècies han augmentat, i els peixos són menys esquius. Aquest és, doncs, un efecte positiu de la reserva, efecte que es buscava, certament, en establir la protecció. Però l'abundància i la varietat de peixos, la bellesa dels penya-segats submarines coberts de gorgònies, la impressionant arquitectura i els decorats de les coves i els túnels submarins atraven, com hem dit, gran quantitat de "turistes submarins": en la temporada "alta" (que no és només l'estiu) per les àrees submarines més interessants (les de les coves i baumes, i els boscos de gorgònies) poden passar-hi de l'ordre de 3.000 escafandristes al dia; l'any 1991 van fer-se a les Medes unes 100.000 immersions.

Sota l'aigua no hi ha la vigilància que en la superfície impedeix l'accés a les zones preservades. Alguns escafandristes "obliden" la reglamentació estricta que prohibeix extreure o malmetre organismes, i arrenquen gorgònies, corall o el que troben amb la idea d'emportar-se un *souvenir* (que després descobriran que arriba renegrit i pudent a terra), o bé esberlen expressament garotes per donar de menjar els peixos, o encara pertorben d'una o altra manera el comportament d'unes espècies no habituades a aquestes processons submarines. Àdhuc els escafandristes que es capturen, no poden evitar trepitjar el fons, colpejar amb mans, colzes, genolls i peus d'ànec les parets recobertes d'organismes fràgils com la porcellana fina, o bé que les bombolles que desprèn llur escafandre s'acumulin al sostre de coves i túnels i necrosin els organismes incrustats que s'hi arrapen. El resultat és que determinades zones submarines estan calcigades, i les comunitats més emblemàtiques de l'arxipèlag (el coral·ligen, els boscos de gorgònies, les coves) ofereixen clars símptomes de degradació.

L'anar i venir continuat de les embarcacions, l'abocament de desferres des de les mateixes, la contaminació, l'efecte de les àncores sobre l'herbei de *Posidonia* i també la pesca furtiva d'algun pescador o altre, temptats per la més gran riquesa en peix, són altres tantes amenaces a la integritat d'una reserva de pesca que així està patint, precisament, el resultat de la seva fama. Que hi hagi degradació deguda a la visita a àrees protegides no és pas nou, ni a mar ni a terra, però sembla un contrasentit, o una insensatesa, que la causa en sigui, precisament, l'encís i la bellesa dels seus paisatges.

L'actuació del patronat de les Illes Medes, tot just acabat de crear, i la certesa que clubs d'immersió, pescadors, escafandristes i administradors acabaran adonant-se que no és rendible matar la gallina dels ous d'or, podran de ben segur frenar aquest procés de degradació. De la mateixa manera que és previsible que s'acabi arribant a un acord entre l'administració catalana, de la qual depèn la protecció de la part submarina de les illes, i l'espanyola, que manté les competències sobre la part emergida, ara poc protegida. Mentrestant, els visitants submarins forans i del país troben, com aquell qui diu a la cantonada, un paradís submarí que concentra moltíssima bellesa i interès en unes poques hectàrees de fons.

Joandomènec Ros

LA FUNDACIÓ FERRAN SUNYER I BALAGUER

Per al ciutadà mitjà les matemàtiques i els matemàtics professionals entren dintre d'un sac d'idees confuses, de coses que existeixen però hom no entén ben bé ni perquè ni per a què serveixen. Això és, sens dubte, el fruit d'un desconeixement propiciat essencialment per dues raons: la dificultat intrínseca de comunicar l'essència de les matemàtiques i el treball dels professionals i la incapacitat, i a vegades desinterès, dels matemàtics per fer-ho. Nogensmenys, a qualsevol nivell de la societat aquesta ciència és respectada i sovint gairebé idolatrada, es considera fonamental i produeix més aviat reaccions de tipus magnètic: per a uns atracció, per a altres repulsió.

Si fem un salt al món científic, humanístic o tecnològic, una bona part dels opinants mostrarien probablement el seu interès per rebre respostes a la següent pregunta: "Què passa amb les matemàtiques a Catalunya?" Una ullada a l'evolució científica al nostre país palesa un creixement exponencial de l'activitat matemàtica. No només ha crescut en volum i en qualitat el nombre d'investigadors i el nombre de recerca, sinó que Barcelona s'està convertint en un dels centres d'élite mundial.

Àrees capaces de disposar d'un institut d'investigació com el Centre de Recerca Matemàtica, on cada any treballen una trentena d'investigadors d'arreu, capaces d'aplegar sis Medalles Fields (l'equivalent als Premis Nobel) en un congrés a Barcelona, i capaces de convocar un premi internacional, com el Ferran Sunyer i Balaguer, n'hi ha molt poques a Catalunya. "Què passa, doncs, amb les matemàtiques?"

Ferran Sunyer i Balaguer és, a través de la seva obra —de la que féu en vida i de la que ha deixat després— una resposta a aquesta pregunta. És en record d'ell que la seva família ha creat, a través de l'Institut d'Estudis Catalans, la Fundació que porta el seu nom amb la finalitat principal de concedir premis d'investigació matemàtica, als quals poden aspirar científics de qualsevol nacionalitat.

Ferran Sunyer i Balaguer, nat a Figue-

res el 1912, es compta entre els més importants matemàtics de casa nostra, i la seva inesperada i prematura mort el 1967 representà una gran pèrdua per a la cultura científica catalana. Si la seva obra matemàtica és valuosa per ella mateixa, l'admiració per l'home creix si es considera que des del naixement va estar afectat per una paràlisi total que li va fer impossible l'assistència a l'escola.

La convivència amb els seus cosins des de la infantesa féu que, alhora que ells, progressés culturalment fins que es desvetllà el seu interès cap a la física, l'astronomia i les matemàtiques. En un cert moment es trobà a la cruïlla de l'elecció entre el treball auster del científic i la seva facilitat prodigiosa per al joc d'escacs. Escollí el camí de la dedicació a la ciència i exclosa l'única activitat amb possibilitats professionals habitual entre nosaltres per a un matemàtic, que era, aleshores, l'ensenyament, solament li quedava la dedicació a la recerca.

El 1939 va sotmetre un treball a la consideració del professor Hadamard, de l'Acadèmia de Ciències de París, i la resposta en fou la publicació als *Comptes Rendus* de l'Acadèmia. Des d'aquell moment quedà establerta una fecunda relació de Sunyer i Balaguer amb l'escola d'Hadamard que va donar lloc a importants progressos en la Teoria de Funcions, en la qual el nostre matemàtic fou una autoritat internacional indiscutible.

L'any 1957 Sunyer i Balaguer assistí a Niça a la primera reunió de matemàtics d'expressió llatina i hi féu la coneixença personal de Mandelbrojt, del *Collège de France*, amb qui va col·laborar posteriorment en la redacció d'una monografia sobre les Sèries de Dirichlet.

Tota aquesta producció no va ésser escrita per ell sinó dictada, ja que les seves condicions físiques no li permetien una altra cosa. Primer va ser la seva mare la que escrivia al dictat de l'investigador, fins que la mort, l'any 1955, va produir el desconsolador buit de la separació. La seva memòria, però, el va animar a continuar amb fermesa en el treball investiga-

dor, ajudat des de llavors en l'escriptura per les seves cosines germanes. Aquesta continuïtat en el treball, unida a les dots intel·lectuals que posseïa, donaren com a resultat la seva abundant i valuosa producció, que de seguida va ser estimada en el seu valor i va merèixer nombroses distincions.

Per les seves condicions físiques, els avenços en els seus estudis "oficials" i "amb validesa acadèmica" es produïren molt tard. Va començar el batxillerat el 1956, quan ja havia estat premiat per diverses Acadèmies i es va doctorar el 1962 quan ja havia publicat més de 20 articles de recerca.

En tot moment es va sentir vinculat al moviment científic del nostre país i acceptava humilment les limitacions que la seva tetraplègia l'imposava, ja que havia tingut bones ofertes d'arreu del món, especialment de la *Recherche* francesa i d'algunes institucions nord-americanes. Afortunadament el 1963 va obtenir un contracte d'investigació pagat per la Navy americana, que va conservar els anys següents, i pels resultats de la qual va obtenir molts elogis. "*His value to the prestige of the Spanish Scientific community was outstanding and his work in mathematics was of a steady excellence that makes his loss difficult to accept.*" (Carta de condol de T.B. Owen, Rear Admiral of U.S. Navy.)

Els èxits esmentats, obtinguts malgrat les seves deficiències físiques, mostren les seves qualitats humanes. Efectivament, el seu tracte era d'una gran amabilitat i la seva conversa era alegre, una alegria de viure, de treballar i de fer amistats, que era molt més que acceptar i conformar-se amb les dificultats que la vida li imposava.

L'Institut d'Estudis Catalans ha volgut honorar la memòria de Ferran Sunyer i Balaguer; i amb l'ajut i col·laboració de les seves cosines, que van cuidar d'ell en tots els aspectes fins a la seva mort, va crear el desembre de 1991 la Fundació Ferran Sunyer i Balaguer. El primer acte públic ha estat la convocatòria d'un premi internacional de matemàtiques ofert a mo-

nografies de caràcter expositori que presentin els darrers avenços en una àrea activa en recerca, basats essencialment en els treballs de l'autor.

El premi té dos components: d'una banda, una dotació de 12.000 ECU per a l'autor, i, de l'altra, la publicació de l'obra editada dins la sèrie "Progress in Mathematics" de l'editorial suïssa Birkhäuser Verlag.

Per a la concessió del premi s'ha creat un comitè científic internacional constituït per cinc matemàtics de prestigi que analitzaran les obres presentades i sotmetran la proposta d'un guanyador a la Fundació. El premi serà lliurat en un acte públic el dia 23 d'abril, diada de Sant Jordi.

L'IEC, la institució acadèmica més prestigiosa de Catalunya, ha incidit, des de la seva fundació el 1907, en el desenvolupament de les ciències i les humanitats al nostre país. Estructurat recentment en cinc seccions, té per objecte l'alta recerca científica i principalment la de tots els elements de la cultura catalana; en particular té cura de la llengua, tal com ho reconeix la recent llei del Parlament de Catalunya sobre l'autoritat lingüística de l'Institut.

L'evolució soferta per aquesta institució en els darrers 10 anys, l'ha portada, però, a incidir fortament en altres àmbits. Així fou com el 1984 creà el Centre de Recerca Matemàtica, un institut per a investigadors vinculats amb els matemàtics de les universitats catalanes que, gràcies a l'impuls de l'Institut i el suport de la Generalitat, s'ha convertit en un dels més prestigiosos centres de recerca, projectant a l'exterior la imatge d'un país ric en investigació de qualitat i potenciant al mateix temps els contactes científics del més alt nivell.

La creació de la Fundació Ferran Sunyer i Balaguer i la convocatòria, per primera vegada, del premi del mateix nom, han causat un fort impacte a la comunitat matemàtica internacional. Són accions que clarifiquen la resposta a la pregunta inicial plantejada "què passa amb les matemàtiques a Catalunya?". Catalunya ha començat a ésser forta i competitiva en matemàtiques.

Manuel Castellet

LA CASA DE PAGÈS CATALANA

Catalunya és terra de comarques naturals; i segons la comarca de què es tracti, la casa de pagès rep el nom de mas o de masia.

Prou sembla que la denominació de mas és la més antiga i que prové del llatí *mansus*. En boca dels romans, aquest terme indicava lloc d'estada, de residència permanent; és a dir, un ambient relacionat amb la vida sedentària que requereix el treball del camp i la cria d'animals. En tot cas, feia referència a una unitat d'explotació econòmica de marcat caràcter agrari constituïda per unes terres en producció agrícola i un habitatge complementat amb construccions diverses relacionades amb les activitats de l'explotació: conreus, ramaderia, cria d'animals de corral, elaboració de productes com el pa, el vi i l'oli, etc.

Avui dia, el terme masia se sol aplicar, especialment a la Catalunya humida, a l'habitatge que ensems fa d'ambient familiar i de centre de l'explotació agrària.

Tant el concepte de mas com el de masia comportava la presència d'un conjunt familiar i d'un personal a sou al servei de la unitat d'explotació. En la societat catalana i pel que fa a l'aspecte de les arrels familiars, els antecedents relacionats amb un mas o masia han tingut i tenen evident importància. Són moltes les persones de vida ciutadana que tenen ben present que són descendents d'uns avantpassats que constituïen una família de pagesos que regien un mas; o bé d'una casa de pagès relacionada amb l'economia agrària que formava part d'un centre concentrat de població.

Pel que fa a la geografia física, les terres catalanes són d'una notòria diversitat. Catalunya és terra de paisatges geogràfics contrastats. El relleu, els vents i la pluviositat difereixen considerablement d'un indret a un altre situat a poca distància. Si en general es pot qualificar el clima de les terres catalanes de mediterrani, en comarques com la Vall d'Aran és notòriament atlàntic; i en d'altres comarques de terra endins és de mena continental donat que la influència marítima és feble.

Els factors climàtics que s'han indicat conjuntament amb la cobertura vegetal més el règim d'aigües circulants i les subterrànies, així com la constitució geològica dels sòls, molt distinta d'un lloc a l'altre, han condicionat l'economia de producció en el medi rural de forma molt pronunciada.

Les innovacions en el fer de l'economia agrària relacionades amb el procés històric, han deixat empremta en les construccions rurals. Per llurs característiques, moltes masies del país són evidències testimonials dels condicionaments geogràfics, del domini de les evolucions tècniques i dels avatars econòmics actuant en la població rural.

Aquest testimoniatge no escrit ni parlat, es fa patent tant en els aspectes exteriors de les construccions —façanes, cobertures, finestres, balconades i portals, obres de defensa...— com per la distribució i funció que compleixen, o que van complir, els espais que componen cada planta de l'edifici central. Aquests edificis poden ésser d'una gran senzillesa i constituïts d'una sola planta i les golfes; o bé dels més senyorivols amb planta baixa, la planta noble i les golfes acceptant que hi hagi més d'un cas que es tracti d'un desplegament de construccions anexas a l'edifici central.

Si bé les construccions anexas a l'habitatge principal poden correspondre a una mateixa època, és freqüent que els habitatges al llarg del temps hagin rebut una o més ampliacions. Aquestes ampliacions podien haver estat imposades per l'augment dels membres de la família o de l'increment de la gent a sou com també del desplegament de les activitats econòmiques. L'estudi dels diversos espais coberts que integren el cos construït d'un mas permet historiar, a manca de documents o complementant les escriptures, l'actuació d'aquells que al llarg d'un temps, que pot arribar a sumar segles, varen mantenir en activitat humana i conseqüentment econòmica, la unitat agrària que constitueix un mas en producció.

Les situacions polítiques —hagin estat conflictives o d'un viure asserenat— o bé la declinació més o menys sobtada de l'activitat econòmica base de la unitat agrària en producció han deixat marca en les construccions dels masos. És viva en el record de la pagesia catalana la destrucció de les vinyes per la fil·loxera a finals del segle XIX que, en nombrosos casos, va canviar la funció dels espais de la masia. En formà notòriament positiva, aquesta funció es féu evident terra endins del Principat amb motiu de l'obertura al comerç amb Amèrica dels ports catalans el 1778.

Com és lògic, la construcció de les masies així com el de les edificacions anexas depenia en gran mesura, i

sovint de manera quasi absoluta, dels materials de construcció que podia proporcionar el paisatge geogràfic que l'acollia. En temps passats es feia difícil, i resultava per tant molt oneros, el transport dels materials de construcció; i els mestres d'obres i els paletes havien d'aprofitar pel seu treball els materials que tenien més a mà tant si es tractava de minerals —pedra, argila, pissarra, calç, guix, terres de color...— com pel que feia referència als boscos veïns proveïdors del fustam per a les bigues, finestres, balconades... El material de construcció de més fàcil transport —motivat pel fet que s'utilitzava en poca quantitat i que era entregat degudament transformat d'acord amb la funció al qual era destinat— era el ferro. Panyes, claus, reixes, frontisses... podien provenir de ferreries situades a distàncies considerables.

Si a l'indret on s'havia de construir abundava la pedra fraccionada que pel seu tamany en facilitava el maneig, s'aixecaven les parets amb certa facilitat i evident economia; reservant la pedra treballada pels picapedrers per a aixecar els marcs dels portals i de les obertures a l'exterior. Allà on la pedra escassejava, cosa que succeïa en diversos paratges de la Depressió Central, s'aprofitaven a bastament les argiles locals per a la producció de maons, teules i d'altres peces d'argila assecada i cuita. Cal dir que les argiles sovintegen en els espais geogràfics de Catalunya; amb la qual cosa i des de temps remots, feia possible que la teula cobrís les cases de pagès —cobertures d'una, dues o quatre vessants— i semblantment les cases dels centres concentrats de població.

Al Pirineu i amb el nom de llicorella, la pissarra ha estat utilitzada tradicionalment per a cobrir els edificis. Es tracta d'un mineral foliat que es troba *in situ*, que és fàcil de treballar, que afavoreix el lliscament de la neu i que aquesta es fongui més fàcilment. El considerable pes de la pissarra requereix un bigam molt resistent que pugui reposar sobre gruixuts murs de pedra. Les bigues provenien dels boscos d'alta muntanya i la pedra pels murs no mancava.

La distribució dels espais interiors de les masies contribuïa a facilitar la persistència dels sentiments i dels valors familiars. Sense una sòlida cohesió familiar relacionada amb els vincles de sang i d'acord amb un dret de família estretament condicionat per la imperativa necessitat de mantenir, generació rera generació, la

unitat de l'explotació econòmica, hauria estat difícil que persistís el sistema agrari català allunyat tant de l'ofensiu latifundi com del minifundi mesquí.

Símbol i realitat tangible de la concreció familiar, i pel que feia a la funció dels espais de la masia, era el conjunt de la llar de foc i de la sala-menjador.

De les masies d'altres temps en resten moltes d'estructura simplíssima però sempre fidels al desplegament arquitectònic que les feien funcionals. D'altres i per la seva magnificència, ens expressen la riquesa de la unitat d'explotació econòmica i el pes que pogueren arribar a exercir els propietaris dins la comarca i àdhuc fora d'ella, tant en la vida social com en el quefer polític.

En les masies de més categoria, els finestrals de la façana principal s'enriquien amb els treballs en pedra esculpida; i venia a ser la proclamació de la mena de vida que menaven els estadants.

En tota masia, fos rica o de les més humils, no solien mancar les golfes; o sigui l'espai de sotateulada i de prou alçada que era aprofitat com a lloc de magatzematge i guarda de diversos productes de l'explotació agrària. Productes que calia preservar de possible dany, més quan es considerava que s'havien de consumir durant l'hivern d'acord amb els requeriments alimentaris tant del bestiar que romania als estables i corrals, com dels mateixos estadants de la masia.

L'emplaçament de les masies no estava subjecte a cap desplegament urbà, sovint ni tan sols amb la preexistència d'un camí veïnal, però sí de la consideració que mereixien les possibilitats econòmiques que oferien uns topants determinats. Els camins de ferradura que relacionaven entre si les masies o bé ho feien amb referència a uns centres concentrats de població, s'anaren transformant en camins carreters per la pressió derivada del desenvolupament de les explotacions agràries.

El fet de no haver de dependre de cap encasellat de mena urbà, permetia als constructors de les masies de situar-les, preferentment, en els indrets més assolellats de la contrada defugint les obagues. També es feia per manera que la façana principal estigués orientada convenientment de manera que a l'hivern, rebés el major nombre d'hores d'insolació.

Aquelles masies que havien estat construïdes no massa lluny dels nuclis de població concentrada i entre les

vinyes, oliverars i hortes que proveïen el conglomerat urbà, amb el temps i de forma molt perceptible en el que va de segle XX, quedaren incloses dintre les viles i les ciutats. Si bé moltes d'aquestes masies foren aterrades per deixar l'espai que ocupaven a les noves construccions urbanes, en uns pocs casos foren preservades i se les pot veure formant part del teixit urbà. Són construccions legalment protegides contra la seva possible desaparició. Resulta al·lucinant el contrast que ofereix l'antic habitatge rural amb les construccions de la moderna arquitectura ciutadana que l'envolta.

Masos i masies de les terres catalanes desapareixen en nombre elevat per violents aterraments.

A les terres catalanes que s'estenen

al nord del Pirineu —el Rosselló, el Vallespir, el Conflent i la part alta de la Cerdanya— no és gens fàcil trobar-hi la tradicional masia catalana. Avançat el segle XVII i per tal de vèncer la resistència dels catalans revoltats, les forces de la monarquia francesa obtenen per a fer desaparèixer del paisatge geogràfic les clàssiques cases de pagès, les masies, donat que afavorien les accions dels patriotes catalans coneguts amb la denominació d'angelets.

A les terres del sud dels Pirineus també es produïren grans destruccions de masies durant la guerra dels Segadors (1640-1652) amb l'actuació dels exèrcits de la monarquia castellana; i d'altres masies desapareixen durant la guerra de Successió (1702-1714) per l'acció de les forces

hispano-franceses que invadiren el país.

És molt freqüent que a la llinda del portal de la masia hi figuri l'any de la seva construcció o de la restauració; així com també el nom del propietari que fos del cas. Els anys relacionats amb els segles XVII i XVIII són els que més sovintegen. També és possible que l'any i el nom figurin en el rellotge de sol que enriqueix la façana.

És al sud del Principat on poden veure's cases de camp força diferents de les clàssiques masies. Es tracta de construccions dels segles XVIII i XIX i són els testimonis, amb la seva vistosa presència, d'una època de pujança econòmica relacionada amb el mercadeig d'exportació del vi, l'aiguardent, l'oli i els fruits secs.

És evident que d'un temps ençà, s'a-

ferma la tendència a restaurar moltes de les velles masies catalanes. Un cop restaurades esdevenen segones residències de gent de ciutat o bé serveixen per a instal·lar-hi serveis d'eminent caràcter social. Darrerament i sense que els propietaris deixin de practicar llurs activitats econòmiques tradicionals, s'ofereixen les masies en diverses comarques de l'interior del país, convenientment agençades, com ambients de repòs i de vida calmada a uns pocs estadants i per una temporada de dies o setmanes. En molts casos i això arreu de les terres catalanes, una masia ha esdevingut un restaurant —n'hi ha alguna que en temps molt antics ja era un hostel de camí— obert al llarg de totes les estacions de l'any.

Marc-Aureli Vila

LITERATURA

ANSELM TURMEDA

En la història de la literatura catalana dels segles XIV i XV ressalta la figura d'Anselm Turmeda (Mallorca 1352, Tunis entre 1425 i 1430) per la singularitat de la seva obra i el caràcter enigmàtic de la seva vida. La seva producció escrita s'emmarca en l'àmbit de la literatura religiosa i moral de l'acabament de l'edat mitjana on destaquen autors com Francesc Eiximenis, Sant Vicent Ferrer, Felip de Malla i Ramon de Perellós, entre d'altres. D'entre ells sobresurt el testimoni contradictori d'Anselm Turmeda, com a l'exemple més representatiu del canvi de mentalitat de l'època, és a dir, de l'esfondrament de la civilització feudal i el naixement d'una nova societat dinàmica i burgesa.

La biografia de Turmeda ens dibuixa l'itinerari d'un home inquiet i constantment actiu. De jove estudià física i astronomia a la Universitat de Lleida. A l'edat de vint anys ingressà a l'orde franciscana i viatjà a la Bolonya i a París per estudiar teologia. Posteriorment l'any 1387 apostatà del cristianisme i es convertí a l'islamisme. Prengué el nom àrab de Abdal·là, que significa "servent de Déu". A Tunis es casà i passà la resta de la seva vida fidel als cànons de la religió musulmana i ocupant càrrecs de certa influència social. La seva tom-

ba, a Tunis, és venerada públicament, encara avui, pels fidels musulmans.

La duplicitat és el tret més significatiu de la vida de Turmeda, tret que trobem també en la seva obra. En aquest sentit, la seva producció escrita pot considerar-se des de dues vessants: la cristiana, durant la primera part de la seva vida i la musulmana, durant la segona etapa a Tunis.

En la perspectiva cristiana cal destacar el *Llibre dels bons amonestaments* (1398) escrit en vers. El llibre és un conjunt de bons consells rimats que Turmeda fonamenta, curiosament, en els principis i la moral del cristianisme. Per altra banda, la peça conté notes de clara intenció antimonàstica i d'una certa immoralitat. Aquest to irònic i sarcàstic en relació a l'Església i als costums de l'època és omnipresent en la seva obra. Dins d'aquesta perspectiva cristiana trobem també les *Cobles de la divisió del regne de Mallorques* (1398), que és un poema al·legòric d'intenció política i cívica.

L'obra més important de Turmeda és *La disputa de l'Ase i el frare Anselm* (1418). És un text de caràcter filosòfic i teològic on Turmeda contraposava les virtuts o facultats dels homes amb les de les bèsties. L'Ase ajudat per

altres animals, la puça i el poll, desfà els arguments d'Anselm sobre la pretesa superioritat de la persona humana en l'ordre creat. Segons l'Ase els animals són superiors a l'home pel que fa als seus instints i als sentits, i també respecte a la seva sensatesa i manca de vanitat. El llibre té un caràcter eminentment crític i polèmic amb una consistent càrrega d'escepticisme respecte als dogmes de l'Església i l'autoritat de la jerarquia.

L'autor ens col·loca subtilment davant d'una situació aporètica d'argumentació i contraargumentació, l'objectiu de la qual és mostrar la ineficàcia del raciocini humà davant de certs enigmes de l'existència com són, per exemple, la immortalitat de l'ànima i la suprema dignitat de la persona humana, i d'aquesta manera ens condueix al relativisme moral i a l'escepticisme religiós, pregó en tot el corpus de Turmeda.

En la perspectiva musulmana cal destacar una obra escrita en àrab l'any 1420 titulada la *Tuhfa*. L'obra és un text de caràcter autobiogràfic d'un gran valor literari. Allí ens revela les seves conviccions mahometanes i crítica d'una forma contundent "els seqüaços de la creu", és a dir, els cristians.

En definitiva, Turmeda ens revela en la globalitat de la seva obra una do-

ble actitud, una duplicitat gairebé extrema, única en la història de la literatura catalana. Aquesta estranya fisonomia de la seva obra i alguns enigmes de la seva biografia són encara avui en dia objecte d'estudi i de recerca a Catalunya.

L'autèntica actitud personal de Turmeda enfront de les religions cristiana i musulmana ens resta desconeguda. La seva obra ens mostra un eclecticisme irònic partidari del compromís, que manté ocultes les seves veritables conviccions religioses. L'escepticisme de Turmeda, producte típic dels corrents de la filosofia averroïsta, i el relativisme moral que ens transmet sintonitza perfectament amb la literatura irònica i satírica de la seva època, com trobem per exemple en el *Decameró* de Boccaccio.

En resum, l'obra d'aquest català universal, irònic i sorneguer, nascut a Mallorca a mitjans del segle XIV, és una apologia de l'escepticisme i el sentit crític. Per això adquireix avui en dia un significat molt especial i pot resultar instructiva i pedagògica per assumir amb una certa dosi de relativisme la crisi de les ideologies i la decadència del discurs racional a Occident.

Francesc Torralba

EL CENTRE EUROPEU D'INVESTIGACIONS PREHISTÒRIQUES DE TALLEÜLL

Des del passat mes d'abril, el Museu de Prehistòria més modern i més gran instaurat al món ha obert les portes a Talteüll, al Rosselló, molt a la vora de l'anomenada Cova de l'Aragó, on un equip d'arqueòlegs dirigits pel professor Henry de Lumley va descobrir, el dia 21 de juliol de 1971, una cara i un frontal humans de 450.000 anys d'antiguitat, més coneguts actualment com els de l'Home de Talteüll. Gràcies a l'estudi paleontològic exhaustiu de les setanta restes humanes descobertes posteriorment en els sòls d'hàbitat de la cova s'ha pogut realitzar el retrat robot i reconstituir la morfologia d'aquest Homo erectus que es caracteritza principalment pel seu crani baix i un front fugitiu, amb òrbites molt sortints, un maxil·lar massiu, una cara bombada amb insercions musculars potents i fortes mandíbules marcades per l'absència de mentó. La seva capacitat craniana, valorada en 1.160 cc, era molt més feble que la dels seus successors, els Neandertals i els homes moderns que és de 1.400 cc de mitjana. Els estudis dels ossaments postcefàlics, dels fèmurs i els peronès, en particular, ha permès valorar la seva estatura aproximada de 1,65 m.

Fins avui els vestigis humans més antics que es coneixen a Europa són els de l'Home de Mauer (Alemanya), del qual l'any 1907 es va descobrir només una mandíbula datada entre 600 i 650.000 anys, però els arqueòlegs no desesperen a trobar fòssils humans anteriors als de l'home de Mauer en les capes de sediments més antigues de la Cova de l'Aragó que segons les últimes datacions corresponen als 700.000 anys. En efecte, una sèrie de perforacions practicades a diversos llocs de la cova han revelat que la base rocosa es trobava a uns setze metres de profunditat i fins ara només han estat escavats uns desenes de metres. Aquest amuntegament successiu de sediment en què s'han conservat les restes humanes, també ha lliurat una suma considerable de restes animals i vegetals que han permès als investigadors reconstituir l'entorn natural, la flora, la fauna i l'hàbitat d'aquests primers homes, així com la seva evolució en el temps. Els nombrosos tros-

os d'ossaments animals i les eines de sílex excavades permeten de pensar que es tractava d'hàbils caçadors, capaços de batre animals tant poderosos com el bisó, el cavall de Mosbach o el rinoceront. Rastres de carbó permeten d'afirmar que va domesticar el foc cap als 400.000 anys i que cap als 350.000 anys va inventar una nova tècnica per tallar la pedra (la tècnica *levallois*). Per tots aquests motius, la Cova de l'Aragó representa un dels jaciments arqueològics més importants descoberts fins avui al món.

Per evitar la dispersió d'aquest patrimoni prehistòric excepcional, l'Ajuntament de Talteüll —amb la col·laboració de les institucions regionals i estatals— va construir al final dels anys setanta un museu municipal de 300 m². Però el nombre cada vegada més gran de visitants —més de 85.000 entrades anuals—, i les nombroses descobertes fetes aquests últims anys van obligar els responsables del museu a plantejar la seva ampliació.

El Ministeri de Cultura francès, el d'Educació i el de la Recerca i la Tecnologia, el Consell Regional del Languadoc-Rosselló, el Consell General dels Pirineus Orientals, l'Ajuntament de Talteüll i la Comunitat Europea van invertir un total de 50 milions de francs per a la realització del nou Centre Europeu d'Investigacions Prehistòriques de Talteüll, com convé anomenar-lo d'ara endavant.

Estretament vinculat per un conveni al Museu Nacional d'Història Natural i al Centre Nacional d'Investigació Científica de París, així com a la Universitat de Perpinyà, el nou museu està dotat d'importants reserves, de laboratoris i de galeries d'exposicions obertes al públic, repartides sobre una superfície de 3.700 m².

Com indica la nova denominació, un dels objectius principals del Museu de Prehistòria de Talteüll és la investigació dedicada a l'estudi de l'Home fòssil i del seu entorn amb un enfocament interdisciplinari, emprant les tecnologies més modernes dels diversos laboratoris especialitzats en l'estudi de la prehistòria, de la paleontologia i de la geologia del quaternari. En total, uns mil metres quadrats de les noves instal·lacions

han estat agençats per a rebre aquests diversos laboratoris, així com els estudiants i investigadors d'arreu del món que els utilitzaran per estudiar in situ el material escavat a la Cova de l'Aragó i en altres llocs de la zona. En efecte, els arxius del Museu dotats amb uns 20.000 calaixos tenen la voluntat d'acollir el conjunt de les descobertes arqueològiques del Rosselló. D'altra banda, els laboratoris i els arxius estan totalment informatitzats i connectats a la xarxa estatal "Material paleontològic i prehistòric", un banc de dades que recull totes les informacions relacionades amb aquesta disciplina.

Tot i això, cal dir que, per la intenció dels que l'han concebut, un centre d'investigació com el de Talteüll no hauria tingut sentit si no hagués comptat amb un espai important de divulgació i de valorització dels coneixements dels homes prehistòrics i del seu entorn. Per tant, la part més important del nou edifici està dedicada al museu on són presents, a més dels objectes arqueològics, les tecnologies utilitzades per a estudiar els jaciments històrics i els resultats de les anàlisis. Per tal de valorar les descobertes de la Cova de l'Aragó, i desenvolupar un museu dinàmic i interactiu, han estat incorporades les tècniques més modernes de museografia. Diverses grans empreses, com IBM per a la informatització, o Rhône-Poulenc per als motllages de la cova amb silicona, han estat associades al projecte i han contribuït al seu finançament.

Així, al costat de les tradicionals vitrines —en què trobem exposades les eines i les restes humanes i animals—, dels cartells didàctics, dels motlles dels sòls d'hàbitatges i de les diverses capes estratigràfiques, el museu ofereix també vitrines animades i projeccions d'àudio-visuals, bancs d'imatges en videodisc o en discs òptics numèrics, interrogables gràcies a una sèrie de consoles interactives que permeten accedir a totes les informacions enregistrades pels investigadors durant les excavacions o les anàlisis al laboratori. A causa del nombre important de textos explicatius, el francès és la llengua més emprada en els rètols i les vitrines, però en altres cartells i impresos situats

prop dels prestatges s'ofereix una traducció dels textos en anglès, català, castellà, italià, alemany i japonès. Uns auriculars amb diversos canals estaran a disposició dels visitants que podran escollir la seva llengua per als comentaris dels àudio-visuals. A més, tots els textos seran també reproduïts en el catàleg del museu editat en diverses llengües.

L'atracció principal, però, sens dubte, són els diorames amb so i llum amb què s'han recreat a tamany natural sis escenes de la vida prehistòrica. Situat a la planta baixa del museu, a l'interior d'una gran cúpula destinada a remuntar el temps, els visitants es troben transportats a la plana de Talteüll, 450.000 anys enera, al mig de bous moscats primitius, rens, bocs, bisons, llops, cérvols. S'hi pot veure com un grup de caçadors esquarteren un rinoceront mentre un altre manté a distància una horda de llops afamats. Per fer aquestes escenes més realistes s'han acompanyat d'una ambientació sonora que reproduïx els sorolls de la naturalesa, el vent que bufa a l'estepa, les tronades del temporal, el bram dels cérvols, el renill dels cavalls, els udols dels llops o, encara, els crits dels homes.

La rèplica exacta de la Cova de l'Aragó, en una sala veïna a la dels diorames, és sens dubte un altre al·licient d'aquesta original museografia. Els visitants penetren a l'interior de la cova i, gràcies a una pel·lícula, poden compartir l'habitacle de l'Home de Talteüll que ha empedrat el terra amb pedres planes per protegir-se de la humitat. Un grup de caçadors arriben amb la seva presa, que és tallada a trossos abans de consumir-ne la carn crua, donat que encara no coneixien el foc. Quan els homes marxen, un ós de Deninger entra dins la cova per a hivernar. Posteriorment, es veu com els llims argilosos portats per l'escolament i unes sorres depositades pels vents omplen progressivament la cova. El porxo recula i el sostre s'esfondra i deixa veure el paisatge. Un avià a reacció travessa el cel. El viatge s'ha acabat.

Pere Codonyan

JOSEP CARRERAS: LA HISTÒRIA D'UNA PREDESTINACIÓ

La trajectòria humana del tenor barceloní Josep Carreras podria descriure's, amb molta exactitud, com si talment es tractés de la història d'una predestinació. Hi ha ben poques persones que hagin tingut des de sempre el destí tan absolutament marcat com ell. I són molt poques, també, les que com el tenor català poden contemplar com s'acompleixen amb una precisió implacable unes expectatives obertes a tot, des de la mateixa infantesa.

Fins i tot, una giragonsa enormement cruel del destí no ha estat capaç de modificar la línia mestra d'una trajectòria vocacional molt definida. Contràriament, ha servit per enriquir-la, si cal, i per donar nous al·licients i obrir noves expectatives a tot allò que està esdevenint una història personal francament apassionant.

Entre el nen que divertia les clientes de la seva mare, que feia de perruquera, i el tenor lírico-spinto —triomfador rotund als millors escenaris operístics del món—, hi ha un recorregut singularíssim, farcit de significatius passos, de graons superats de forma natural, que l'han conduït als llocs de privilegi artístic i de màxima consideració social.

Conversar amb Josep Carreras és un d'aquells plaers reconfortants i vitalitzadors, que tant escadusserament premia aquesta professió tan dura i aspra de periodista. El cantant sap crear al seu voltant un clima de familiaritat que allunya sempre el fantasma, d'altra banda tan i tan real, de la superioritat intrínseca del seu rol social. Mai no importa la força del seu enorme protagonisme i, de la manera més natural i planera possible, crea un entorn d'una comoditat enormement agraïda. Si l'espècie que crea el divisme sembla que feliçment es troba en camí d'extinció, Josep Carreras pot ser considerat com un dels "exemplars" més definitoris de la figura de l'anti-divisme.

— Sí, sí, és absolutament cert. La meva mare tenia una perruqueria i jo cantava davant de les seves clientes. Tenia sis o set anys d'edat. És clar que em deien que ho feia bé perquè sinó, per descomptat, no hauria continuat fent-ho.

Això s'esdevenia, a principis de la dècada dels cinquanta, en un carrer de Sants, una de les poblacions que Barcelona va absorbir al compàs de l'onada expansiva produïda a finals

del segle passat i principis del present. Després de l'"O sole mio" o bé de la "Rosó", una cançó popular catalana, que de nen cantava a la perruqueria, ocorregué un fet que sembla que ha estat molt important per a l'artista: la visió de la pel·lícula *El gran Caruso*, la versió americana de la biografia del tenor napolità, la qual va causar un autèntic impacte al noi de Sants. Aleshores, es fixà en ell la imatge d'una utopia, que ja no abandonaria mai. És en aquest context quan es produeix un fet especialment definitiu que ha presidit l'existència del tenor català. L'any 1957, Carreras interpretà al Gran Teatre del Liceu el paper del "Trujaman" en una versió d'*El retablo de Maese Pedro* de Manuel de Falla.

— Jo aleshores acabava de fer onze anys. No sé per què em van triar a mi i no a un altre per fer aquest paper. Sempre ha estat un misteri. Només sé que vam rebre una trucada telefònica a casa dient que sabien que tenien un nen que cantava bé i que els agradaria saber si podria fer allò. Les coses van anar així. Penso que potser va ser perquè anteriorment havia intervingut en un d'aquells famosos programes radiofònics benèfics nadalencs, i potser van adonar-se que hi havia un nen que cantava més o menys bé.

— Com ho va viure? ¿Era conscient de la importància que tenia o que podia tenir?

— Encara que tenia la inconsciència dels onze anys, jo ja sabia què era el Liceu, perquè a casa m'ho deien i, d'altra banda, hi havia la meva vivència de cada dia, de pujar a l'escenari i dels assaigs amb l'orquestra que feien adonar-me del que passava i podia assimilar la importància d'aquell esdeveniment. I, repeteixo, de manera inconscient, copsava que allò era part de la meua vida i que ho podria ser el dia de demà. I, per tant, crec que, evidentment, ni no té el pes de la responsabilitat ni de la tensió de quan després esdevé professional, però m'adonava que allò era una cosa fora de la normalitat i, per descomptat, em feia il·lusió. Vaig disfrutar moltíssim.

— Els seus pares —ell era guàrdia municipal— van adonar-se que vostè tenia una inclinació ben definida i la seva formació s'inicià al Conservatori Municipal de Música de Barcelona.

— Aleshores vaig estudiar solfeig i piano, però amb la idea molt clara de ser cantant, no instrumentista. Per tant, allò formava part de la meua formació per al demà.

— El seu cas no és com el d'altres cantants que descobreixen d'adults una veu de qualitat i, tot d'una, es posen a estudiar partint de zero...

— Jo vaig tenir l'avantatge de comptar amb una bona preparació des que era un nen. La veu, vaig començar-la a estudiar quan tenia disset anys. Primer amb en Jaume Francesc Puig, per qui sento una gran estima i al qual considero un gran professional. Després, però, va venir el mestre que considero més important, perquè realment va orientar la meua carrera, que va ser en Joan Rúaix. No era un professional de l'ensenyament del cant, però va ser la persona que a mi em va ensenyar a cantar. Era mecànic dentista i tenor afeccionat. Era paralític i havia de traslladar-se amb cadira de rodes. Tenia una gran intuïció, pel que fa al cant i la tècnica vocal, i va ser el que veritablement em va ajudar més.

— Molts grans cantants han consolidat el seu aprenentatge gràcies a noms d'una quasi absoluta discreció, a figures tan importants com anònimes...

— És que no hi ha una universitat o una escola concreta on s'ensenyi cant. Hi ha d'haver una comunió molt gran entre mestre i alumne, ja que no tots els ensenyaments o els punts de vista coincideixen. Cada individu és molt especial i no coincideix amb cap altre. Per tant, crec que hi ha d'haver una comprensió total entre l'explicació del mestre i l'assimilació de l'alumne. Això fa que no hi hagi un mestre de cant. No es pot dir allò de hi han anat tants i ha sortit tal nombre de cantants de primera fila. Cadascú té una personalitat, unes condicions vocals diferents i no es pot ensenyar a cantar a tothom de la mateixa manera. Hi ha unes bases tècniques universalment correctes i vàlides, però després cal seguir l'instint, les possibilitats i el talent de cada individu, i no pretendre que tothom canti de la mateixa manera. Per això, sóc molt contrari —tot i que respecto molt qui ho faci— de les "Master Class". ¿Què vol dir això d'agafar trenta alumnes i dir-los "es canta així"? Això sembla un supermercat. Cal veure quin tipus

de veu té, el cantant, quina mentalitat, quina sensibilitat, quin temperament i quin nivell cultural. Hi intervenen molts factors. Jo crec en el tòpic que el mestre fa l'alumne i l'alumne el mestre.

— Un dels esculls que cal superar és el dels concursos. Josep Carreras es presentà al que tingué més a mà, el Francesc Viñas, competició barcelonina de considerable prestigi, en memòria del tenor català especialista en Wagner, on quedà eliminat a les primeres de canvi.

— Sí, van eliminar-me a la primera prova. Quan m'ho recorden sempre explico allò que als anys cinquanta es va organitzar un concurs d'imitadors de Charlot, i s'hi presentà Charlie Chaplin i va quedar en quart lloc. Jo em vaig presentar al concurs Viñas perquè es feia a casa i m'era fàcil concursar-hi. Després em vaig presentar a un concurs de veus verdianes a Parma i, aleshores, em van donar l'oportunitat de començar la meua carrera internacional, ja que vaig tenir la sort de guanyar-lo. Era l'any 1970.

— Què vol dir, "vaig tenir la sort"?

— Dic sort perquè els cantants no depenem exclusivament del nostre talent, sinó moltes vegades de com ens trobem, de si físicament aquells dies la veu està bé, tal com ha d'estar, del fet que siguis una persona que donis una percentual elevada de les teves possibilitats cantant sol en un escenari acompanyat d'un piano... Hi ha tota una sèrie de factors. Jo vaig tenir la sort —i perdoni aquesta mica d'arrogància— de demostrar que tampoc no estaven equivocats... Aleshores vaig considerar que aquell havia estat un pas molt important per a mi perquè em donava l'oportunitat de debutar a Parma, en un teatre de tradició.

— Abans d'aquest primer premi, però, ja havia actuat al Liceu, als vint-i-tres anys, i en els papers principals, amb Nabucco i Lucrecia Borgia. El camí de la predestinació anava situant les seves fites amb un rigor i una precisió implacables en allò que ha esdevingut un procés que uneix els factors, tan sovint contraoposats, de l'excepció i de la naturalitat, ja que aquesta és una de les característiques més individualitzades de la seva trajectòria. L'assumpció natural, i exempta

de tota mena de traumatismes, de l'excelsitud. Ni els moments eufòrics ni els de signe contrari no han constituït factors mínimament desestabilitzadors del seu destí.

— Jo diria que sóc una persona equilibrada, però és evident que hi ha els problemes dels nervis. Però vaig pensar que si un hom es volia dedicar a aquesta professió ha de saber que el gran debut ha d'arribar i que si arriba ha de tenir la sort de trobar-se bé i que tot funcioni, que hi hagi les condicions adequades. I jo aquesta sort la vaig tenir. Jo sempre m'he considerat una persona molt afortunada en la meua carrera, perquè també aquest tòpic de ser en el lloc adequat en el moment oportú, a mi em sembla que s'ha produït molt sovint.

— ¿Se'n recorda dels minuts previs al seu debut al Liceu ja com a professional?

— Sí. Molta tensió, molta tensió.

— I després dels aplaudiments, ¿pensà que allò que va veure a El gran Caruso podia fer-se realitat?

— En aquells moments penso que és la primera gran ocasió, que l'haig d'aprofitar i que he de fer les coses ben fetes, i, és clar, hi ha la il·lusió i l'entusiasme d'aquella edat i d'aquell moment. Sí, quan se senten els aplaudiments un hom comença a somniar i vas pensat que, pas a pas, pots arribar a llocs importants en la teua professió.

— Alguns personatges o alguns moments d'especial tensió dramàtica li han comportat problemes emotius. Mirella Freni diu que no pot interpretar *Madame Butterfly* perquè s'emociona massa. No per problemes tècnics.

— A mi, hi ha tres personatges que sincerament m'han dominat més que la resta. Un és *Rodolfo de La bohème*; l'altre, *Don José de Carmen* i, l'altre, *Canio de I pagliacci*. A causa de la seva intensitat, quan cantes aquests personatges et trobes que en certs moments de l'obra t'has de tornar un pèl cínic amb tu mateix per tal de poder dominar-los perquè sinó podries arribar a deixar-te endur pel que diuen i senten. Has d'aconseguir que el cervell funcioni més que l'ànima.

— Vostè no ha passat l'aprenentatge per papers secundaris.

— Vaig tenir la sort de poder començar amb papers importants. Vaig fer un bon aprenentatge al *New York City Opera*, entre el 1970 i el 1972, on en una sola temporada vaig debutar en onze personatges. És el segon teatre d'òpera de Nova York. Està situat al *Lincoln Center*, té una bona orquestra, una bona companyia, es fan unes produccions de ni-

vell molt elevat i allà s'assaja bé i, per tant, és un lloc on un cantant jove pot fer aquest aprenentatge que va tan bé.

— Fins que, l'any 1974, arribà el moment del gran envolament professional.

— Aquella temporada vaig cantar a *San Francisco*, al *Metropolitan*, al *Covent Garden* i a l'Òpera de Viena. I la temporada 1974-75 vaig debutar a l'Scala. Debutar professionalment el 1970 i el 1974 fer-ho al *Metropolitan*, i el 1976 a *Salzburg* amb *Karajan* no és massa corrent. El que passa és que el tenor sembla que ho tingui una mica més fàcil que la resta de veus perquè, d'una banda el seu paper acostuma a ser el més important a les òperes i, de l'altra, perquè crec que hi ha menys tenors que altres tipus de veus. El tenor, crec que ha de ser, com ho diria, més carismàtic, com si el nivell del tenor hagués de ser més alt, i, certament, som més a l'aparador.

— ¿No mareja una progressió tan ràpida?

— Crec que, malgrat que tot va ser molt ràpid, les coses van venir d'una manera molt esglaonada. Vaig poder assimilar-ho bé. Vaig començar a treballar amb els grans directors, a enregistrar discos i a fer coses importants. I no puc dir que ho trobés natural perquè això seria molt arrogant per part meua. Sí, però, que ho considerava com passos lògics en la meua carrera atès que havia tingut la sort que havia tingut. Per tant, no vaig tenir problemes de tensions psicològiques.

— La seva coneixença d'Herbert von Karajan es produí l'any 1976. Crec que aquest fet el va marcar molt.

— Sí, en l'aspecte artístic em marcà molt. Aquest ha estat l'encontre més important que he tingut. Primer va ser el *Rèquiem de Verdi* i, després, *Don Carlo*. Posteriorment, *La bohème*, *Tosca*, *Aida*, i *Carmen*.

— ¿Fou una qüestió de "química" entre vostès dos...?

— Sobretot és una qüestió de veure i sentir la música d'una manera semblant i del fet que ell trobi un tenor que, no ens enganyem, tant en l'aspecte vocal com en el físic per a uns certs tipus de personatges, aportant allò que ell vol. I que musicalment tingui la ductilitat —i això no vol dir que aquest cantant sigui millor que un altre— que sigui més adient per allò que *Karajan* veu en els personatges.

— Josep Carreras ha treballat amb els grans directors del moment. Vostè ha citat els noms d'Abbado, Mutti, Levine, Maazel, Kleiber, Colin Davis, Sīnnapoli, Bernstein, Chailly...

— Amb tots aquests directors no hi ha

problema perquè crec que un hom s'ha de posar al seu servei.

— Viena, Barcelona i Londres són tres ciutats d'especial relleu en la seva carrera artística.

— Jo hi afegiria Milà.

— Insisteixo en la gran devoció que se sent a Viena per la seva figura.

— Bé, sí... Viena és una ciutat i Àustria un país on es viu la música amb més intensitat que a qualsevol altre lloc del món. Aleshores, un músic, un cantant, a Àustria és considerat —no dic que sigui més ben tractat— i pot sentir-se més realitzat com a artista.

— ¿Ser cantant i ser músic, poden arribar a ser dues coses diferents? Vull dir que tenir una gran veu pot ser un factor insuficient per a fer carrera artística.

— Sí, pot ser així mateix. Per cantar hi intervenen molts factors. Hi ha d'haver un instrument, és clar, i si totes les altres condicions són les més idònies possibles, aleshores hi ha més possibilitats de ser un gran cantant. Però aquest instrument no és l'únic factor sinó que n'hi ha tota una sèrie d'instruments, com la musicalitat, el temperament, el gust pel cant, la disciplina, no només a nivell físic sinó pel que fa a la música. Tenir o no un tipus de personalitat o actitud dalt l'escenari, la capacitat d'arribar a la gent. És el que anomenem carisma. Hi ha hagut grans veus que no han sabut desenvolupar la seva potència i, en canvi, hi ha hagut altres instruments amb condicions discretes però amb una intel·ligència adequada que han pogut realitzar carreres importants.

L'entrevista té lloc a la seu de la Fundació Internacional Josep Carreras per a la lluita contra la leucèmia. Una institució que és fruit d'uns fets molt coneguts que recordem succintament. El mes de juliol de 1987, un dolor insistent en un queixal va ser el detonant de la constatació d'una greu malaltia d'arrel cancerígena.

— Que el metge de París m'atengués especialment el seu Dia Nacional, el 14 de juliol, era símptoma que la cosa era greu...

Un any més tard, gairebé dia per dia, Josep Carreras cloïa un recital multitudinari a l'esplanada de l'Arc de Triomf de Barcelona, amb el clam, més triomfal que mai, de "Vincerò, vencerò!" de l'ària "Nessun dorma" de *Turandot* de Puccini. Havien transcorregut dotze mesos increïbles, viscuts amb una intensitat inexpressable. La seva recuperació, científicament impecable, semblava un fet sobrenatural i obria un nou capítol de la seva existència. Aquell emotiu recital va servir per a presentar en societat l'esmentada Fundació en la qual esmerçava generosos esforços.

— ¿Pot dir-se que, des d'aleshores, Josep Carreras ha canviat, tant en el pla personal com en l'artístic?

— Crec que una persona, després d'un període tan auster, tan dur, tan especial, canvia com a home en molts aspectes, o almenys en certs aspectes... Encara que després quelcom torni al seu lloc. Sí, l'home ha canviat i és una mica més madur i certes coses de la vida les veus d'una manera molt diferent. I l'artista, que camina de forma paral·lela a l'home, també canvia encara que ho faci d'una manera inconscient. No és que vegi les meves interpretacions o la música en general de manera més profunda o vulgui arribar més a la rel de les coses. No és això, però pel fet que l'home sigui una mica més madur i vegi les coses diferents, des d'altres punts de vista, l'artista actua també de forma diferent.

— En un pla simplement quantitatiu, Carreras ha reduït de forma considerable el nombre d'actuacions.

— Ara faig unes 50 actuacions anuals i abans en feia unes 80. Això també em permet, no només en l'aspecte físic —que tinc llum verda per part dels metges—, de fer allò que vulgui, però fins i tot en l'aspecte mental ara tinc ganes de pujar a l'escenari sense la pressió que vaig cantar abans d'ahir i ho hauré de fer demà passat. No tinc cap necessitat en cap aspecte. Puc prendre'm el luxe d'escollir i fer les coses amb una certa calma. En el pla artístic això es tradueix en una forma d'actuació més intensa.

— Josep Carreras va superar la seva afecció leucèmica a cavall de l'Hospital Clínic de Barcelona i de l'Hospital de Seattle. En aquest context va néixer la idea d'una dedicació altruïsta, a través d'un procés de reflexió...

— Quan em van ingressar al Clínic vaig pensar que si un dia sortia d'aquella situació...

— Perdoni, va pensar en algun moment que potser no en sortiria?

— Sí, sí, i tant que hi vaig pensar. Va ser aleshores quan em vaig fer el propòsit de fer un recital per a recollir fons per a millorar el Servei d'Hematologia de l'Hospital. Però no és només aquest hospital el que necessita ajut. La sanitat sempre és deficitària a qualsevol hospital del món —a Suïssa, als Estats Units o al Japó, per citar països rics— i els diners són sempre ben rebuts. Vaig pensar llavors que amb un recital no n'hi havia prou. I sentia que havia contret un deute amb la societat civil, per aquella increïble onada d'afecte i de suport que vaig rebre per part de la gent. Vaig pensar que una de les millors maneres que tenia per a pagar aquelles mostres d'afecte era establir una fundació per a la lluita contra la leucèmia. I això és el que em va

motivar. Aquest va ser el mecanisme mental que em va portar a crear aquesta Fundació.

— La finalitat més específica de la Fundació és la investigació. És la millor aportació que creu que pot fer?
— No és que ho cregui jo. Ho creu el nostre comitè científic en el qual hi ha, entre d'altres, el professor E. Donall Thomas de Seattle, Premi Nobel de 1990, i els doctors Ciril Rozmann i Albert Grañena. Aquests són els consells que han donat els científics: a llarg termini serà la recerca el que farà possible que es venci aquesta malaltia d'una vegada per totes.

— La Fundació Josep Carreras mou, actualment, uns recursos de l'ordre dels mil milions de pessetes anuals i, a més de Barcelona, té seu als Estats Units, a Suïssa i a Àustria. Com es

canalitzen els recursos que ho fan possible?

— Tenim diverses maneres de fer-ho. Donem beques a científics de distintes parts del món. En tractar-se d'una fundació internacional podem ajudar científics d'arreu. A més d'això, estem involucrats en un projecte molt ambiciós, el REDMO, que és un registre de donants de moll de l'os no relacionats per vincles familiars. D'aquest projecte en tenim la responsabilitat per a l'àrea mediterrània.

Cal explicar als nostres lectors que REDMO obeeix a les sigles del "Registre de Donants de Mèdul·la Òssia no Emparentats". Aquest registre, amb seu a la Fundació, està relacionat internacionalment amb els altres existents arreu del món i ha estat reconegut com a únic interlocutor a Espanya per la Unrelated Bone-Ma-

rrrow Donors Registries Confederation. La possibilitat de fer transplantedaments de mèdul·la òssia entre persones no emparentades, descoberta pel professor Thomas el 1979, va obrir noves expectatives d'ampliació dels percentatges de cures definitives de leucèmia, fet que justifica la posada en marxa per part de la Fundació Carreras del registre esmentat. En aquests moments només existeixen aquests registres als Estats Units, Gran Bretanya i França i, en menor escala, a altres països europeus.

— Aquesta és una Fundació que Josep Carreras ha creat, però que després no ha deixat mai sola.

— Sí, puc dir que la visc i, almenys, fem una dotzena de concerts arreu del món, en benefici seu, amb els quals aconseguim aportacions. No sé si amb molta habilitat, però sí que amb molt d'entusiasme, intento de

col·laborar-hi tant com puc. Intento viure-la al màxim.

Ja a la fi de l'entrevista, Josep Carreras comenta que la Fundació, on ens trobem, serà algun dia, quan es retiri de l'activitat artística, el marc d'una dedicació particularment intensiva. Predestinat a ser una figura de la lírica universal, avui el seu nou repte és el d'acomplir una nova predestinació fixada per ell mateix, basada en un principi motor que es repeteix amb una absoluta convicció.

— És una mica la manera de pagar el deute que en el seu moment vaig contreure.

Caldrà veure l'abast definitiu, tan esperançador i obert, d'aquesta nova predestinació.

Jaume Comellas

ESDEVENIMENTS

IV PREMI INTERNACIONAL CATALUNYA

El jurat del Premi Internacional Catalunya, format pels membres del Consell Assessor de l'Institut Català d'Estudis Mediterranis, reunits a París, a la seu de la UNESCO, el dia 6 de febrer de 1992, acordà per majoria absoluta atorgar el IV Premi Internacional Catalunya a Mstislav Rostropòvitx, per les següents raons:

Primera: Per la seva excepcional capacitat artística, que el converteix en un intèrpret creatiu d'una irresistible virtualitat comunicativa i d'una plenitud sonora impregnada de potència i de matisos. Violoncelista integral, Mstislav Rostropòvitx s'identifica tant amb el seu instrument que aboleix la sensació de qualsevol servitud tècnica i ocupa un lloc singular entre els grans intèrprets de tots els temps. Segona: Per la seva vigorosa defensa de la llibertat, dels drets humans i de la democratització del seu poble, que l'ha convertit en una figura emblemàtica de la més profunda concepció humanística de l'home i de la societat.

I tercera: El jurat vol destacar la vinculació de Mstislav Rostropòvitx amb Pau Casals, en la qual l'admiració, la cordialitat i la correspondència s'uneixen en els plans personal, musical i de la consciència ètica.

Catalònia ofereix el text del discurs que Mstislav Rostropòvitx pronuncià, el dia 26 de maig de 1992, en rebre el premi de mans del President de

la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol.

Una de les primeres paraules que vaig aprendre a dir d'infant va ser Casals. Pau Casals. El meu pare, que fou un gran músic, havia estat deixeble de Casals, el venerava, i en l'ambient tancat que regnava aleshores al meu país llunyà, profund i apassionat, escoltàvem ansiosos els discos de Casals, perquè així ens arribaven els ecos d'un gran missatge que, com tota veritable creació, portava també un clam de llibertat.

Jo, amics, sóc avui a Barcelona, a Catalunya, amb motiu del lliurament del IV Premi Internacional Catalunya i això és una ocasió excel·lent per dir-vos que cadascuna de les meves visites a Catalunya ha estat marcada per la meva sincera admiració cap al geni del vostre poble i, en primer lloc, cap a l'immortal Pau Casals. Estic compenetrat amb aquesta terra des d'abans de saber-ne l'existència.

Per això agraeixo molt a l'Institut Català d'Estudis Mediterranis i al seu jurat que m'hagi atorgat el Premi Internacional Catalunya. Per això i perquè sé que ha estat concedit amb una generositat catalana i mediterrània, oberta, la qual, malgrat les aparències i la distància, es troba molt propera al que constitueix el nucli de

l'ànima russa, fidel i cordial. Un premi, aquest, en el qual m'ha precedit el filòsof Karl Popper, el físic Abdus Salam, l'oceanògraf Jacques-Yves Cousteau: m'agrada caminar en la seva companyia, m'agrada molt. Són grans creadors.

I vull definir el que entenc per creació. Bé: crec fermament que el primer impuls de la creació es dona sobretot en una persona que sap creure. Creure en qualsevol imatge de l'eternitat o la immortalitat, ja sigui Crist, Buda, o simplement l'esperit de l'home, que no mor amb nosaltres.

He al·ludit a Jesucrist perquè no puc imaginar-me l'harmonia de la nostra vida sense un Creador. Aleshores, el personifico en la figura de Crist, com també ho fa tanta gent, tota una civilització. A través d'ell concreto la força indefinible, que constitueix l'essència del primer Creador. I la música, n'estic convençut, com tota la naturalesa, és un do del nostre Creador.

Com més em submergeixo en la música, més segur estic que el so és un pont entre el nostre món real, pel qual tots passarem finalment, i un món pietós, un món espiritual. Potser una prova obliqua d'això és l'existència del so en els diferents temples religiosos i esglésies: he sentit les corals en les esglésies ortodoxes gregues i russes, els orgues en les catòliques i protestants, els cantors en les

jeuves, i els tambors en les budistes. De vegades, en alguns casos rars, en la meva imaginació, juntament amb la música sorgint del silenci, he experimentat una comunicació emocional amb els meus amics difunts.

L'impuls creador, llavors, ja es troba en determinats homes quan neixen. Les persones són més o menys iguals les unes que les altres, però neixen amb un esperit propi diferent. Igual que l'existència de les formigues o de les abelles, que es classifiquen fent feines diferents en la seva comunitat. Déu ha fet el mateix amb les persones, encara que sovint no ho reconeixem i presumim de ser tots iguals. Les unes neixen per crear, les altres per consumir, unes altres per treballar físicament, un nou grup per inventar, tothom segons el programa que li ha estat introduït en néixer.

Dins la categoria dels creadors hi ha persones nascudes per aportar bellesa a la vida. Bellesa i cultura perquè totes les altres persones finguin una vida espiritual, elevin la seva vida. És un estímul de Déu. Mozart, per exemple, el va tenir: treia d'aquest magma total i inicial una meravellosa òpera, una simfonia, i la lliurava al món.

Però res no és donat gratuïtament. L'estímul, el talent, l'has d'educar i has de treballar. I fer-ho durament, posant-hi tota l'energia possible. Perquè quan el talent, l'energia i la

voluntat van per separat, es creuen els cables i no s'arriba a cap resultat positiu. L'home és també el seu esforç. Això ho han d'aprendre els joves, ho ha de saber i adoptar-ho tota la societat, i no creure que el benestar i la llibertat vénen per ells sols, sinó que són fruit de l'esforç.

I malgrat tot, crec jo, una persona no s'ha d'aturar mai pensant que ha arribat al seu objectiu i que per fi pot sentir-se segura i descansar. Com va dir Lev Tolstoi, hem de tendir cap al nostre objectiu, cap al nostre ideal, com si perseguíssim un fanal portat per nosaltres mateixos. Jo he treballat molt, encara ho faig. Si quan era jove tenia més temps per al treball de preparació, ara, tot i que dono molts més concerts, dedico encara més temps que abans a preparar-me, fonamentalment a costa de les hores de son.

Treballes sempre sota el mateix misteri, la mateixa incògnita: si bé saps com començar, és difícil endevinar el que passarà després. Quan començo a interpretar una obra, de qualsevol compositor, en un concert, tant si toco com si dirigeixo, és com si comencés a construir un edifici, i en bona part tot depèn de com hagi estat aquest començament. Molt poc després, veig ja el final de l'obra, cap al qual estic construint un pont, i al qual arribaré després de totes les col·lisions que puguin tenir lloc durant el camí. I a cada concert, cada vegada, fins i tot amb la mateixa obra, és diferent.

I has de treballar i educar-te perquè Déu t'ha donat aquest talent per lliurar-lo als altres. És aquí, llavors, que pot produir-se una interferència nefasta: que no et permetin realitzar aquesta feina ni donar-la als teus germans. És quan et priven de la lli-

bertat. Són les dictadures, que t'obliguen a treballar, però t'impedeixen arribar a ser el que vols. El pitjor de la dictadura és que posa límits a l'expressió del talent en destruir la llibertat.

Però, què és la llibertat?, s'han preguntat molts, i sovint amb la intenció de destruir-la. Us diré el que és: allò que posseeixen els ocells. Un ocell que pot posar-se damunt qualsevol branca de qualsevol arbre, sense passaport ni permisos. Ningú no li dirà que aquell arbre no és el seu i que només pot cantar en aquell altre arbre. La llibertat consisteix que cadascú trobi el seu propi lloc entre les persones i faci el bé.

Intentaré exemplificar-vos tot això en una història. Una història real de la qual sóc el protagonista i que va començar el vespre del 19 d'agost de l'any passat.

Aquella nit em vaig assabentar del cop d'estat a Moscou, mentre era al meu apartament de París. Mirant i escoltant les notícies, mentre esperava l'emissió de la conferència de premsa de la junta que liderava el cop, m'horroritzava. Comprenia que el maleït terror que havia regnat durant més de setanta anys en el meu país estava tornant.

Vaig tancar els ulls, i aleshores vaig sentir en el més profund de mi mateix el so de la música de la Vuitena simfonia de Dmitri Xostakòvitx. La música era silenciosa, devastadora, evocadora del sofriment inhumà del seu compositor. El que jo temia era el retorn del temps en què aquesta música fou escrita: temps de mentides, d'engany, de dignitat humana trepitjada.

Vaig entendre, en aquest moment tan místic, que estava essent cridat per un poder al qual era inútil resistir-me.

L'endemà al matí vaig volar cap a Moscou i vaig anar a l'edifici del Parlament, on vaig passar els tres dies següents, durant els quals vaig sentir en mi, com mai abans a la meua vida, l'esperit de Crist.

En el curs d'aquella primera nit, mentre esperàvem l'imminent atac, estàvem segurs de la inevitabilitat de la mort. Hi havia més de 30.000 persones desarmades defensant aquells de nosaltres que voluntàriament ens havíem tancat dins l'edifici del Parlament. Però, ¿què eren enfront de les forces combinades del KGB, l'exèrcit i la milícia, unides com ho estaven amb la presència dels seus ministres a la junta?

Va ploure tota la nit i la boira envoltava les teulades. Com vam saber més tard, l'atac havia estat planejat amb helicòpters, per dipositar les seves forces al terrat de l'edifici. Però la boira i les ratxes de vent van avortar aquell pla. Segurament la junta no havia parat atenció en el fet que havia planejat l'enderrocament el dia de la Sagrada Festa de la Transfiguració. Estic segur que vam ser salvats només per la intervenció de les forces superiors.

Quan vaig sortir a donar un volt, a les tres en punt de la matinada, enmig de la constant expectació de l'atac, per caminar entre els defensors voluntaris que envoltaven l'edifici, vaig poder comprovar que molts, molts, portaven al damunt símbols de la seva fe religiosa utilitzats com a defensa i salvació. En el silenci de la nit, trencat pels sorolls dels tancs que es desplaçaven, l'emanació de fe era quasi palpable. Aquell moment, i la salvació de tots nosaltres –i del futur del país– va venir només de Déu.

No hi ha prou paraules per cobrir l'espectre de l'emoció que vaig sentir

durant aquells tres dies. Els tres dies més feliços de la meua vida. Dies d'unitat entre la Fe i el meu poble.

Però vull també parlar-vos del vostre poble, de Catalunya. Dels seus creadors, perquè un poble es manifesta sobretot en la capacitat creadora. La Catalunya que ha donat al món Pau Casals. Casals tenia la màgica virtut de la comunicació amb el públic a través de la música. Existeix el concepte de puresa tècnica, que és important com a mitjà d'aconseguir l'objectiu. Però l'objectiu ha de ser la profunditat de les idees i de les emocions. En això, justament, consisteix la interpretació de la música. I quan aquest objectiu s'assoleix, ja no importa gaire amb quins mitjans s'ha aconseguit. Això era Casals: sempre assolí l'objectiu principal.

Molts altres acompanyen Casals a Catalunya. Teniu, tenim, Gaudi: mires la seva fantasia i la bellesa que creà, i t'admira saber que treballava com un miner, picant trosset a trosset. Un treball immens. Treball i creació: és fenomenal que les dues coses vagin plegades. I Dalí, la seva orgia de la fantasia. Em sento feliç que la vida m'hagi atorgat el privilegi de conèixer-lo personalment, així com a Pablo Picasso, que de jove s'havia format a Catalunya. No podem oblidar tampoc Miró, que creava segons el principi de Rodin, és a dir, eliminant d'un tros de pedra tot el que no es necessita...

Admiro aquest poble català compacte i creador. I permeteu-me que, a través del Premi Internacional Catalunya, em senti un més d'entre vosaltres.

Mstislav Rostropòvitx

OPINIÓ

LA DIVULGACIÓ CIENTÍFICA A CATALUNYA

Si repassem els diaris de fa uns anys i els actuals, observarem que ara hi ha moltes més notícies i alguns suplementes específics dedicats a aquest tema. El fet no es produeix només a Catalunya, sinó que es pot fer extensiu a la majoria de països occidentals. La gran influència de la ciència en la societat i l'acceleració dels descobriments han fet augmentar l'interès del públic per aquest tipus de notícies. Al mateix temps, han aparegut una sèrie de periodistes especia-

litzats, bé procedents del camp científic, bé del purament periodístic, que mostren la manera de tractar aquesta informació de forma rigorosa i clara al mateix temps.

Els diaris catalans mostren una evidència que no sempre és prou clara per a molts professionals de la informació: la ciència i la tecnologia incideixen en tots els àmbits. Moltes notícies econòmiques tenen una base científica –el progrés de les companyies biotecnològiques, els beneficis de l'espai. Qui escriu sobre qües-

tions jurídiques s'ha de referir al delictes informàtics o a l'ecològic. Durant la Guerra del Golf vàrem veure com la informació internacional conté moltes referències a armes químiques, a satèl·lits, a ordinadors. La secció de cultura no pot obviar les noves tecnologies, així com les enciclopèdies interactives. Fins i tot quan es parla d'esport hem de referir-nos a la tecnologia –nous materials, efectes aerodinàmics en automobils o esquí, etc.

S'observa que molts mitjans fan inci-

dència en aquests aspectes. Així, quan un jugador de futbol del F.C. Barcelona es va lesionar algunes emissores de televisió i alguns diaris varen donar a les seccions d'esports, unes breus lliçons de medicina per explicar l'abast de la lesió. Quan l'entrenador, Johan Cruyff, va patir una insuficiència coronària i va ser operat es va tornar a produir el fet. Els periodistes esportius varen considerar que aquelles dades interessarien el lector o l'espectador. La presència de periodistes especialitzats

en temes mèdics va permetre fer un tractament rigorós del tema. Si entre els professionals de la informació s'ha observat aquesta tendència deu ser d'una banda perquè han pres consciència de la importància de la ciència i de l'altra perquè han copat l'interès renovat del públic per aquests temes. El lector s'interessa per allò que l'afecta directament. I cada vegada és més conscient de la incidència de la ciència i la tecnologia en la societat. Entre els temes amb més demanda trobem la medicina i el medi ambient. En el primer cas, és obvi que la salut interessa tothom. En el segon, prové de l'augment de consciència sobre els problemes mediambientals. Fa uns mesos es va realitzar una enquesta, de la qual resultà que un 26 % dels catalans s'interessa sobretot per la informació política, un 18 % pels esports i només un 3,4 % per la ciència. Però quan se suggerien les respostes, la ciència passava al 12,4 %, el medi ambient del 2,8 % al 22,3 % i la medicina de l'1,6 % al 16 %. Això indica que potser la gent no té present la informació científica, però que quan s'insinua el producte, la gent se n'interessa.

La majoria de mitjans de comunicació catalans —si més no, els més importants— tenen periodistes científics. Alguns efectuen el seguiment de les notícies per a les edicions diàries i d'altres treballen en suplementes especialitzats. Entre aquestes pàgines especials dedicades a la ciència i la tecnologia cal destacar l'experiència de "La Vanguardia", el diari de major tirada. Fa nou anys, el diari va iniciar la publicació, els diumenges, d'un parell de pàgines sobre ciència. L'interès del públic va fer que augmentés l'espai que s'hi dedicava. Finalment, a finals del 1989 i aprofitant una renovació a fons del diari, es va començar a publicar, junt amb l'edició dels dissabtes, un suplement de ciència i tecnologia, que actualment té dotze pàgines de gran format i es fa totalment en color. L'èxit de públic va fer que a finals de 1990 es comencés a publicar un suplement semblant, els divendres, dedicat a medicina i qualitat de vida. L'experiència de "La Vanguardia" és única a Europa i potser al món. No coneixem altres suplementes d'aquest estil, si bé hi ha molts diaris europeus que tenen suplementes dedicats a la

ciència, amb un màxim de vuit pàgines. També s'observa un interès creixent en sèries de televisió. Així, programes com "Mediterrània" produïts a Catalunya, han ocupat llocs importants a les llistes d'audiència. I el mateix ha passat amb sèries importades. Quant a llibres, pot ser l'assignatura pendent de la cultura catalana. Si bé en castellà es publiquen les principals obres de divulgació d'autors estrangers, els editors catalans no s'atreveixen encara a mostrar una oferta àmplia de llibres científics. El fet és que les experiències que hi ha revelen que les xifres de venda no són, en general, inferiors a les d'assaig. D'altra banda, cal destacar l'èxit d'algunes obres. Així, la *Història Natural dels Països Catalans*, obra que podríem qualificar d'alta divulgació i que s'ha publicat en quinze volums, té 30.000 subscriptors. Essent una obra especialitzada, la xifra, per a un país com Catalunya, és molt elevada. L'editora de l'obra, Enciclopèdia Catalana, ha elaborat altres col·leccions, com ara l'*Enciclopèdia de Medicina i Salut*, que com a mostra

de la seva qualitat està essent traduïda a l'italià. Cal destacar també que un llibre com *Europa científica*, editat per la fundació del mateix nom i que tracta de l'estat de la ciència al nostre continent, s'ha publicat simultàniament en set idiomes i un d'aquests és el català. Els editors no s'haurien decidit si no hi hagués al nostre país una demanda en aquest camp. En els darrers anys, un bon nombre de científics s'ha decidit a col·laborar amb els mitjans de comunicació per tal de divulgar temes relacionats amb el seu àmbit de treball. El resultat ha estat l'aparició d'un bon nombre de divulgadors científics. Al mateix temps, alguns periodistes s'han especialitzat en aquests temes. I en part gràcies a aquesta oferta, el públic ha observat que els temes científics no són tan complicats com sembla i que, en tot cas, tenen interès i importància. En definitiva, trobem que l'oferta de divulgació científica ha augmentat, com ho ha fet la demanda. La cultura científica i la societat en general en surten beneficiats.

Xavier Duran